

Na(ar) de lerarenopleiding

Onderwijsmonitor 1999

H.F. Vaatstra

K.H.M. Jacob-Tacke

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, oktober 2000

Inhoudsopgave

	Bladzijde
Voorwoord	i
Opzet rapport	iii
Samenvatting	v
1 De lerarenopleiding	1
1.1 Instroom, keuzeprocess en aansluiting vooropleiding op lerarenopleiding	1
1.2 Uitval en potentiële weglek	3
1.3 Gediplomeerde uitstroom	6
1.4 Evaluatie van de lerarenopleiding	7
2 Het begin van de loopbaan na de lerarenopleiding	9
2.1 Bestemming	9
2.2 Baankenmerken	11
2.3 Werkaspecten	14
2.4 Minimale voorwaarden	16
3 Trendcijfers HPO	19
4 Het vervolg van de loopbaan na de lerarenopleiding	23
4.1 Mobiliteit	23
4.2 Verwachtingen en cruciale momenten tijdens de loopbaan	24
4.3 Werkaspecten	26
4.4 Kennis en vaardigheden huidige functie	28
4.5 Kenmerken van werk tijdens de loopbaan	29
4.6 Conclusie	30
5 De Nederlandse lerarenopleiding in Europees perspectief	31
5.1 De lerarenopleiding in Nederland en in andere Europese landen	31
5.2 Kenmerken van werk	34
5.3 Werkaspecten	38
5.4 Voorbereiding van opleiding op werk	39
5.5 Conclusie	41
Referenties	43
Bijlage A Deelname en respons	45
Bijlage B Opleidingenclassificatie hoger pedagogisch onderwijs	47

Voorwoord

Uit de prognoses die het ROA tweejaarlijks opstelt, blijkt dat één van de sectoren waar op het moment knelpunten worden aangetroffen en waarvan verwacht kan worden dat deze knelpunten zullen aanhouden, de onderwijssector is¹. Vanuit deze context wordt in dit voorliggende rapport *Na(ar) de Lerarenopleiding* aandacht geschonken aan de keuze voor een lerarenopleiding en de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van de lerarenopleiding in het Hoger Pedagogisch Onderwijs (HPO) en de Universitaire Lerarenopleiding (ULO). De cijfers voor het HPO zijn uitgesplitst naar PABO (Pedagogische Academie Basisonderwijs) en NLO (Nederlandse Lerarenopleiding). Waar mogelijk worden cijfers over afgestudeerden van de ULO gepresenteerd.

De data voor de eerste drie hoofdstukken zijn afkomstig uit het door het ROA ontwikkelde Schoolverlaters Informatie Systeem (SIS). Het SIS is gebaseerd op onderzoek dat in verschillende sectoren van het onderwijs wordt uitgevoerd en heeft betrekking op de situatie van schoolverlaters en afgestudeerden anderhalf jaar na het voltooien van de opleiding. In dit rapport is gebruik gemaakt van gegevens afkomstig uit het onderzoek Registratie van Uitstroom en Bestemming Schoolverlaters (RUBS), de HBO-Monitor en de WO-Monitor, welke alle eind 1999 gehouden zijn. Deze onderzoeken betreffen schoolverlaters uit de jaren 1997 en 1998. Het RUBS onderzoek is gericht op de schoolverlaters van het algemeen voortgezet onderwijs (AVO), het voorbereidend beroepsonderwijs (VBO) en de beroepsopleidende leerweg (BOL). De HBO-Monitor wordt sinds 1991 uitgevoerd in opdracht van de HBO-Raad en de hogescholen en bevat gegevens over afgestudeerden van de lerarenopleidingen in het hbo, wat verder in het rapport gemakshalve volgens de oude benaming wordt afgekort als HPO (Hoger Pedagogisch Onderwijs). Binnen het HPO gaat het om de lerarenopleiding basisonderwijs (in het rapport verder afgekort als PABO) en de eerste- en tweedegraads lerarenopleidingen in het hbo (in het rapport verder afgekort als NLO). De WO-Monitor die sinds 1998 wordt afgenomen bij afgestudeerden van universiteiten, levert de gegevens over de afgestudeerden van de Universitaire Leraren Opleiding (ULO). In het najaar van 1999 zijn ruim 5400 afgestudeerden van het HPO en 156 van de ULO benaderd. De respons voor het HPO en de ULO bedroeg 48% respectievelijk 42%. De respons ligt dit jaar dus iets lager dan vorig jaar. Uitgebreide informatie over de deelname en respons is te vinden in Bijlage A.

Voor Hoofdstuk 4 en Hoofdstuk 5 is informatie gebruikt uit een onderzoeksproject dat onder afgestudeerden van het hoger onderwijs in elf Europese landen en in Japan is gehouden. In het kader van dit EU-programma Targeted Socio-Economic Research (TSER) is vanuit Nederland het ROA betrokken. Deze TSER-meting heeft in het najaar van 1998 plaatsgevonden en had voor Nederland betrekking op een landelijke steekproef uit de bestanden van de Informatiebeheergroep (IBG) van 7.000 afgestudeerden van studiejaar 1994/1995 (4.390 afgestudeerden HBO en 2.610 afgestudeerden WO) en 6.000 afgestudeerden van studiejaar 1990/1991 (4.000 afgestudeerden HBO en 2.000 afgestudeerden WO). De TSER-meting heeft dus 3

1. Zie: De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep 2004, ROA.

respectievelijk 7 jaar na afstuderen plaatsgevonden. De meting na 3 jaar is uitgevoerd in Nederland en 10 andere Europese landen. De meting na 7 jaar is alleen uitgevoerd in Nederland en Japan.

De Onderwijsmonitor is uitgevoerd in opdracht van de directie Arbeidsvoorwaarden en Beroepskwaliteit van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W). Vanuit OC&W is het project begeleid door drs. Babette Vriend. De projectleiding was in handen van dr. Rina Vaatstra van het ROA. Aan dit rapport hebben verder de volgende personen meegewerkt: drs. Karin Jacob-Tacken, dr. Jim Allen, Lia Potma en Esther Soudant, allen werkzaam bij het ROA. Karin Jacob-Tacken en Rina Vaatstra hebben de inhoudelijke hoofdstukken geschreven. Jim Allen heeft daarbij, vanuit zijn betrokkenheid bij het TSER, een belangrijke bijdrage geleverd voor Hoofdstuk 4 en Hoofdstuk 5. Lia Potma nam de tabellen in het statistisch supplement voor haar rekening. Esther Soudant tenslotte heeft de opmaak van het gehele rapport verzorgd.

Opzet rapport

Deze uitgave van de Onderwijsmonitor bevat vijf beschrijvende hoofdstukken en een statistisch supplement.

Het eerste hoofdstuk handelt over de instroom en uitstroom van de lerarenopleidingen. Bovendien wordt de aansluiting tussen de lerarenopleiding en de vooropleiding besproken en komt de evaluatie van de lerarenopleiding aan de orde.

In het tweede hoofdstuk wordt de bestemming van de gediplomeerde afgestudeerden besproken. Tevens worden de kenmerken van de functies beschreven die de afgestudeerden anderhalf jaar na hun afstuderen uitoefenen. Daarnaast worden de aspecten behandeld die afgestudeerden belangrijk vinden, maar die zij in hun werk niet hebben gerealiseerd. Het hoofdstuk sluit af met de voorwaarden die afgestudeerden stellen om in de onderwijssector te (blijven) werken.

Hoofdstuk 3 richt zich op de ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het HPO in vergelijking met andere HBO afgestudeerden.

In Hoofdstuk 4 hebben de gegevens betrekking op afgestudeerden van het HPO, zeven jaar nadat ze de opleiding hebben afgerond. Aan de orde komen: mobiliteit, verwachtingen en cruciale momenten tijdens de loopbaan. Net als in Hoofdstuk 2 worden ook hier aspecten beschreven die HPO'ers zeven jaar na hun afstuderen in hun werk belangrijk vinden maar niet hebben gerealiseerd. Tenslotte wordt in Hoofdstuk 4 de huidige functie van de HPO'ers besproken aan de hand van benodigde kennis en vaardigheden.

Het laatste hoofdstuk handelt over de situatie van afgestudeerden van Nederlandse lerarenopleidingen in vergelijking met Europese afgestudeerden van lerarenopleidingen, drie jaar na hun afstuderen. Onderwerpen die daarbij worden besproken zijn: arbeidsvoorwaarden, werkaspecten, de redenen die worden aangegeven om buiten het onderwijs te gaan werken en de kwaliteit van de voorbereiding van de opleiding op het werk.

Het Statistisch Supplement bestaat uit twee delen. In deel A worden de belangrijkste gegevens per opleidingscluster voor zowel het HPO als de ULO gepresenteerd. De clusters zijn gebaseerd op de verschillende richtingen binnen de lerarenopleidingen. Deel B geeft vervolgens een gedetailleerder overzicht op het niveau van vakken. Daarbij worden alleen voor die vakken resultaten gepresenteerd waarvoor de resultaten voldoende betrouwbaar worden geacht. Eenvoudigheidshalve is daartoe een grens van 25 respondenten gehanteerd. Door deze grens was het helaas niet mogelijk om voor de ULO gegevens op vak niveau te presenteren.

Samenvatting

De Hogere Pedagogische Opleidingen (PABO en NLO) worden voornamelijk gekozen door schoolverlaters van de HAVO, terwijl de Universitaire Lerarenopleidingen hoofdzakelijk door VWO schoolverlaters worden gevolgd. Het zijn overigens overwegend vrouwen die kiezen voor een lerarenopleiding. Over het algemeen kan worden gesteld dat meer dan driekwart van de Havisten en VWO'ers de aansluiting tussen vooropleiding en het HPO positief beoordelen. Afgestudeerden van de Beroeps Opleidende Leerweg (BOL) waren minder positief in hun oordeel. Zij vonden de lerarenopleiding vaak te moeilijk. Een andere bevinding is, dat studenten van de PABO vaker tijdens de opleiding uitvallen dan NLO en ULO studenten. Daar staat tegenover dat studenten die de PABO afmaken, aanmerkelijk vaker in het onderwijs gaan werken dan afgestudeerden van de NLO en de ULO. Een relatief klein percentage van de afgestudeerden van de PABO en NLO doet trouwens een vervolgopleiding anderhalf jaar na afstuderen.

Afgestudeerden van de lerarenopleidingen evalueren de lerarenopleiding redelijk positief. Echter over het aanbod van computergebruik tijdens de opleiding zijn alle respondenten het eens, dat is veel te weinig aan bod gekomen. Opvallend is, dat bijna de helft van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen de computer niet of nauwelijks gebruikt tijdens het werk. Wellicht wordt de computer zo weinig gebruikt omdat afgestudeerden er, vanwege het feit dat er tijdens de opleiding niet veel aandacht aan is besteed, gewoonweg niet mee om kunnen gaan. Andere aspecten, waarvan afgestudeerden vinden dat ze tijdens de opleiding te weinig aan bod zijn gekomen, maar die ze wel vaak tijdens het werk gebruiken, zijn: communicatieve vaardigheden, omgaan en inspelen op veranderingen, plannen en organiseren en werken in teamverband.

Weinig NLO'ers en ULO'ers die binnen het onderwijs werken hebben een voltijdsaanstelling. Binnen het onderwijs blijkt slechts iets meer dan de helft van de PABO'ers, ongeveer drie kwart van de NLO'ers en de helft van de ULO'ers een vaste aanstelling te hebben. HPO en ULO afgestudeerden geven anderhalf jaar na afstuderen vaak aan, dat en zij een vaste baan niet hebben gerealiseerd en stellen het dan ook als voorwaarde om eventueel binnen de onderwijssector te willen werken. Naast vaste aanstelling zijn de afgestudeerden van de ULO, het NLO en de PABO van mening dat werkdruk, grootte van de klassen en salariering de belangrijkste voorwaarden zijn om binnen de onderwijssector te (blijven) werken. Verder zijn afgestudeerden van de lerarenopleidingen die binnen het onderwijs werken anderhalf jaar na afstuderen relatief vaak ontevreden met hun inkomen. Van degenen die een lerarenopleiding hebben gevolgd, blijken PABO afgestudeerden het meest tevreden te zijn met hun huidige functie. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn, dat PABO'ers in vergelijking met afgestudeerden van de NLO en ULO het vaakst belangrijke aspecten in hun werk hebben gerealiseerd. Van de groep afgestudeerden die binnen de onderwijssector werken zou meer dan de helft dit ook zonder enige voorwaarden willen blijven doen. Van degenen die buiten het onderwijs werken, zou ongeveer een derde van de PABO afgestudeerden en de helft van de NLO afgestudeerden dit ook onder geen enkele voorwaarde meer willen.

De arbeidsmarktpositie van HPO afgestudeerden verbetert de laatste jaren ten opzichte van de andere HBO afgestudeerden. HPO afgestudeerden zijn in 1999 bijvoorbeeld minder vaak werkloos dan andere HBO'ers. Verder stijgt het percentage HPO afgestudeerden dat in 1999 een vaste aanstelling relatief meer dan het percentage HBO'ers dat in 1999 een vaste aanstelling heeft gekregen in vergelijking met de percentages uit 1998. HPO afgestudeerden werken bovendien ook vaker in functies op HBO-niveau dan andere HBO'ers. Daarnaast hebben ze vanaf 1996 een hoger bruto uurloon dan de meeste andere HBO afgestudeerden.

Kijken we naar de loopbaan na de lerarenopleiding, dat wil zeggen 7 jaar na afstuderen, dan blijkt dat afgestudeerden van de PABO en het NLO die binnen het onderwijs werken het minst vaak tijdens hun loopbaan een promotie hebben gekregen. Verder bleek, dat NLO'ers die binnen het onderwijs werken relatief vaak onvrijwillig veranderd zijn van baan. Van de HPO'ers die 7 jaar geleden zijn afgestudeerd werkt slechts iets meer dan de helft binnen het onderwijs. Dit is een stuk minder dan bij de HPO'ers anderhalf jaar na afstuderen het geval is. HPO'ers die binnen het onderwijs werken, hebben bij aanvang een hoger uurloon, maar hun lonen stijgen niet zo sterk als HPO'ers, die buiten het onderwijs werken en andere HBO'ers. Bijna driekwart van de PABO en NLO afgestudeerden die 7 jaar na afstuderen in het onderwijs werken, is tevreden met hun huidige functie. Aspecten van het werk die door de PABO en NLO afgestudeerden die binnen het onderwijs werken vaak belangrijk worden gevonden maar niet gerealiseerd zijn, zijn carrièreperspectieven, genoeg vrije tijd en hoog salaris.

Een vergelijking tussen Europese lerarenopleidingen levert eveneens een aantal interessante bevindingen op. Allereerst blijkt het in landen als Italië, Spanje, Finland en Duitsland vaker gebruikelijk te zijn dat afgestudeerden die geen specifieke lerarenopleiding hebben gevolgd, voor de klas staan. Dit in tegenstelling tot landen als Nederland, Oostenrijk en Noorwegen waar het merendeel dat voor de klas staat wel een specifieke lerarenopleiding heeft gevolgd.

Een andere bevinding is dat in de meeste Europese landen, een groot deel van degenen die een lerarenopleiding hebben gedaan 3 jaar na afstuderen buiten het onderwijs werkt. Een uitzondering is Finland, daar werkt de meerderheid van degenen die een lerarenopleiding heeft gevolgd in de onderwijssector. Redenen die in de hier weergegeven landen worden opgegeven om buiten het onderwijs te gaan werken, zijn onder meer: geen betere baan kunnen vinden, meer werkzekerheid, interessanter werk, deeltijd of flexibelere werktijden en betere carrièremogelijkheden. Over het algemeen komen afgestudeerden van lerarenopleidingen in alle hier gepresenteerde Europese landen snel aan een baan. Een uitzondering vormt Spanje, daar duurt het gemiddeld langer dan 1 jaar om een baan binnen dan wel buiten de onderwijssector te vinden.

In tegenstelling tot in Nederland verdienen afgestudeerden van de lerarenopleiding die binnen de onderwijssector werken per uur in de meeste Europese landen meer dan andere afgestudeerden. Zij werken echter vaak minder uren, waardoor ze in totaal toch minder verdienen dan andere afgestudeerden. Ook in Nederland blijken afgestudeerden van de lerarenopleiding minder te verdienen dan andere afgestudeerden. Werkaspecten zoals baanzekerheid en het combineren van werk en gezin worden door afgestudeerden, die 3 jaar na hun afstuderen binnen de onderwijssector werken, vaker

belangrijk gevonden dan afgestudeerden die niet in het onderwijs werken. Dit geldt voor alle hier weergegeven Europese landen, behalve voor Finland. Voor de werkaspecten hoog salaris en carrièreperspectieven geldt dat afgestudeerden die niet in het onderwijs werken deze aspecten belangrijker vinden dan degenen die binnen de onderwijssector werken. Een laatste bevinding laat zien dat Finse, Noorse, Nederlandse en Spaanse leraren de voorbereiding van de lerarenopleiding op het werk aanzienlijk positiever evalueren dan de Duitse, Italiaanse en de Oostenrijkse leraren. Duitse leraren zijn zelfs opvallend negatief over het nut van de opleiding als voorbereiding op het werk als leraar in het onderwijs.

1 De lerarenopleiding

Inleiding

In dit hoofdstuk worden in paragraaf 1.1 de instroom, het keuzeproces en de aansluiting tussen vooropleiding en lerarenopleiding besproken. De inhoud van paragraaf 1.2 heeft betrekking op het percentage dat tijdens de lerarenopleiding daadwerkelijk uitvalt en de studenten die in potentie zouden kunnen uitvallen. In paragraaf 1.3 wordt de gediplomeerde uitstroom van de lerarenopleidingen beschreven. De evaluatie van de lerarenopleiding komt in paragraaf 1.4 aan de orde.

1.1 Instroom, keuzeproces en aansluiting vooropleiding op lerarenopleiding

Instroom naar de lerarenopleidingen

Vanuit de HAVO en de BOL opleidingen behorende tot de stroming Gedrag en Maatschappij stroomt 11% door naar de PABO. Daarnaast stroomt 3% van de Havisten en 1% van de BOL opleidingen op het gebied van Gedrag en Maatschappij door naar het NLO. Verder stroomt 2% van het VWO en 1% van de BOL opleidingen op het gebied van economie door naar de PABO.

Tabel 1.1
Instroom PABO en NLO

	PABO %	NLO %
HAVO	11	3
VWO	2	1
BOL Landbouw	0	0
BOL Techniek	0	1
BOL Economie	1	0
BOL Gezondheidszorg	1	1
BOL Gedrag en Maatschappij	11	1

Tabel 1.2 laat zien dat de groep PABO'ers en NLO'ers die als hoogste vooropleiding een HAVO opleiding hebben, het grootst is. Daarnaast heeft 16% van de PABO'ers, 19% van de NLO'ers en 85% van de ULO'ers een VWO opleiding gevolgd. Verder heeft 17% van de PABO'ers en 18% van de NLO'ers een BOL/BBL opleiding gedaan. Van de ULO'ers heeft 9% een HBO opleiding gevolgd voordat ze aan de ULO begonnen. Tenslotte heeft 9% van de PABO'ers, 13% van de NLO'ers en 6% van de ULO'ers een andere vooropleiding dan in Tabel 1.2 worden gespecificeerd.

Tabel 1.2
Hoogste vooropleiding van gediplomeerden van de lerarenopleidingen

	PABO %	NLO %	ULO %
HAVO	58	50	0
VWO	16	19	85
BOL/BBL	17	18	0
HBO	0	0	9
Anders	9	13	6

Gebruikte informatiebronnen tijdens vooropleiding

Tabel 1.3 laat zien dat Havisten en VWO'ers open dagen het meest noemen als de informatiebron waarop ze hun keuze voor een lerarenopleiding baseren. VWO'ers doen daarnaast iets vaker mee aan de meeloopdagen bij de vervolgopleiding dan Havisten. Verder gebruiken zowel Havisten als VWO'ers folders om hun studiekeuze te kunnen bepalen. Van internet wordt overigens nog geen gebruik gemaakt door de Havisten en VWO'ers.

Tabel 1.3
Belangrijkste informatiebron voor keuze lerarenopleiding

	HAVO %	VWO %	Totaal %
Begeleiding op school	10	6	9
Open dagen bij vervolgopleiding	54	43	52
Meeloopdagen bij vervolgopleiding	16	22	17
Folders	10	14	11
Computers/internet	0	0	0
Anders	11	16	11

Uit Tabel 1.4 blijkt dat de informatie die de opleiding aan potentiële studenten heeft verstrekt en de werkelijke gang van zaken bij die opleiding voor de inhoud van de studie in 80% en de mogelijkheden voor het beroep in 88% overeen te komen. Slechts 9% heeft geen informatie over de inhoud van de studie ontvangen en 8% heeft geen informatie over de mogelijkheden voor het beroep ontvangen. Tevens heeft 30% geen informatie ontvangen over de manier waarop lesgegeven wordt en 18% zegt geen informatie te hebben ontvangen over de moeilijkheidsgraad van de studie. Eveneens blijkt de informatie over de manier waarop lesgegeven wordt minder vaak overeen te komen met de praktijk. Ook komt de verstrekte informatie over de moeilijkheidsgraad van de studie vaak niet overeen met de praktijk.

Tabel 1.4
Overeenkomst verstrekte informatie van de opleiding met de praktijk

	Komt overeen %	Komt niet overeen %	Geen info ontvangen %
Inhoud van studie	80	12	9
Manier waarop les wordt gegeven	49	21	30
Moeilijkheidsgraad	59	23	18
Mogelijkheden voor beroep	88	4	8

Aansluiting tussen vooropleiding en de lerarenopleiding

In Tabel 1.5 wordt het oordeel van de afgestudeerden over de aansluiting tussen vooropleiding en lerarenopleiding gepresenteerd. Zowel de Havisten als de VWO'ers hebben een positief oordeel over de aansluiting, namelijk 78% van de Havisten en 86% van de VWO'ers vinden de aansluiting tussen vooropleiding en lerarenopleiding goed of voldoende. Afgestudeerden die een beroepsopleiding als vooropleiding hebben gedaan waren wisselend in hun oordeel. Meer dan driekwart van de afgestudeerden die BOL landbouw als vooropleiding hebben, vonden de aansluiting matig. Meer dan de helft van de afgestudeerden van BOL economie beoordeelden de aansluiting als matig of zelfs slecht. Daartegenover staat dat een grote meerderheid die BOL Techniek, BOL gedrag en maatschappij en BOL gezondheidszorg hebben gedaan de aansluiting goed of voldoende vonden.

Tabel 1.5
Oordeel over de aansluiting tussen de vooropleiding en de HPO opleiding

	Goed %	Voldoende %	Matig %	Slecht %
HAVO	30	48	19	3
VWO	47	39	12	2
BOL Landbouw	23	0	77	0
BOL Techniek	9	76	0	16
BOL Economie	26	23	33	19
BOL Gezondheidszorg	15	61	6	17
BOL Gedrag en Maatschappij	37	44	15	3

1.2 Uitval en potentiële weglek

Uitval uit de lerarenopleidingen²

Uit Tabel 1.6 kan worden geconcludeerd dat het percentage studenten dat tijdens de lerarenopleiding uitvalt bij de PABO het grootst is. Bij de NLO ligt dit percentage iets lager. Van de ULO is het percentage studenten dat uitvalt het laagst, namelijk 4%. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat de ULO slechts één jaar duurt.

2. De uitval is gemeten anderhalf jaar nadat de studenten hun vooropleiding hebben verlaten.

Tabel 1.6
Uitval uit het HPO en ULO

	PABO %	NLO %	ULO %
Uitval	17	11	4

In Tabel 1.7 worden percentages gepresenteerd waaruit afgeleid kan worden of er mogelijk een verband bestaat tussen de uitval uit de HPO opleidingen en de begeleiding die studenten tijdens de vooropleiding bij de studiekeuze hebben gehad. Slechts iets meer dan de helft van degenen die uitgevallen zijn, vindt dat er voldoende tijd is besteed aan de studie- en beroepskeuzebegeleiding tijdens de vooropleiding. Bijna de helft van degenen die uitgevallen zijn, is dus van mening dat er ónvolgende tijd is besteed aan de studie- en beroepskeuzebegeleiding. Ook van de groep die niet uitgevallen is, vindt toch nog 36% dat hieraan meer tijd besteed zou kunnen worden. Meer hulp bij de studie- en beroepskeuzebegeleiding is dus wenselijk.

De groep die uitgevallen is uit de lerarenopleiding blijkt op een aantal punten minder informatie en/of begeleiding te hebben gehad bij hun studie- en beroepskeuze dan de groep die anderhalf jaar na het verlaten van hun vooropleiding niet uitgevallen is. Het grootste verschil is te vinden bij de hulp die is aangeboden bij de keuze van een vervolgopleiding. Van de groep die uitgevallen is, blijkt namelijk slechts 39% voldoende hulp te hebben gehad bij het kiezen van een vervolgopleiding, terwijl van de groep die niet is uitgevallen, maar liefst 63% tevreden is over deze hulp. Verder blijken degenen die zijn uitgevallen uit de lerarenopleiding minder vaak informatie te hebben gehad over vervolgopleidingen, beroepen die je met vervolgopleidingen kunt uitoefenen en de kans op werk met vervolgopleiding dan degenen die niet zijn uitgevallen uit de lerarenopleiding. Meer hulp bij het kiezen van een vervolgopleiding en meer informatie over vervolgopleidingen en beroepen hadden wellicht een deel van de uitval kunnen voorkomen.

Echter, de groep die uitgevallen is blijkt vaker aan te geven voldoende informatie te hebben gehad over de inhoud van de lessen en de manier van lesgeven op de vervolgopleiding dan de groep die niet uitgevallen is. Van de groep die niet uitgevallen is, geeft ongeveer de helft aan voldoende informatie te hebben gehad over deze aspecten. Wellicht wordt goede informatie over de lessen, belangrijker naarmate men verder komt in de opleiding.

Tabel 1.7
Hulp bij studiekeuzebegeleiding tijdens vooropleiding

	Niet uitgevallen uit HPO opleiding %	Uitgevallen uit HPO opleiding %
Voldoende tijd voor studie- en beroepskeuzebegeleiding	64	53
<i>Voldoende informatie over:</i>		
Mogelijkheden verschillende vakkenpakketten	70	66
Vervolgopleidingen	75	56
Inhoud van de lessen van de vervolgopleiding	51	64
Manier van lesgeven op de vervolgopleiding	54	64
Moeilijkheidsgraad van de vervolgopleiding	65	62
Beroepen die je met vervolgopleiding kunt uitoefenen	75	56
Kans op werk met vervolgopleiding	76	63
<i>Voldoende hulp bij:</i>		
Keuze van vakkenpakket	63	63
Kiezen van vervolgopleiding	63	39

Redenen uitval anderhalf jaar na begin met HPO en HBO opleiding

Tabel 1.8 laat zien dat slechts een minderheid van de Havisten en VWO'ers de moeilijkheidsgraad van de opleiding als reden opgeven voor het feit dat ze zijn uitgevallen uit de lerarenopleiding. Het percentage dat uitvalt vanwege de moeilijkheidsgraad ligt bij de lerarenopleiding een stuk lager dan bij andere HBO opleidingen. Echter het percentage BOL-ers dat uitvalt vanwege de moeilijkheidsgraad blijkt bij de lerarenopleiding juist hoger te liggen dan bij andere HBO opleidingen. Voor de BOL-ers ligt het percentage dat uitvalt vanwege de moeilijkheidsgraad ook aanzienlijk hoger dan bij de Havisten en VWO'ers. Redenen die bij Havisten en VWO'ers vaker voorkomen, zijn: onvoldoende motivatie, oninteressante lessen of het feit dat ze achteraf liever een andere opleiding volgen. Door de BOL'ers worden deze redenen minder vaak opgegeven. Andere redenen die naast bovengenoemde redenen door Havisten, VWO'ers en door BOL'ers worden gegeven, zijn: graag willen werken of medische - en privé-redenen.

Tabel 1.8
Redenen uitval anderhalf jaar na begin met HPO en HBO opleiding

Vooropleiding	HAVO/VWO		BOL	
	HPO %	Overig HBO %	HPO %	Overig HBO %
Onvoldoende gemotiveerd	41	38	25	32
Lessen niet interessant	33	28	18	18
Opleiding te moeilijk	13	21	34	27
Liever andere opleiding volgen	42	39	-	-
Andere reden	45	45	42	44

* Geen gegevens beschikbaar.

Potentiële wegtek

Tabel 1.9 laat zien dat 1918 van de 4602 Havisten en VWO'ers die op het moment van enquêteren een lerarenopleiding volgen, ook een andere opleiding hebben overwogen om te gaan studeren. Er bestaat dus een reële kans dat een gedeelte van deze

studenten niet absoluut zeker is van hun gemaakte keuze en alsnog overstapt naar een andere studie. Deze groep kan dus als potentiële weglek worden beschouwd. Zij hebben vaak andere HBO opleidingen in de clusters Gezondheidszorg, Gedrag en Maatschappij, Kunst en Cultuur en Economie overwogen en WO opleidingen op het gebied van Gedrag en Maatschappij. Daarnaast is er een groep, die als potentiële instroom beschouwd kan worden, namelijk de groep Havisten en VWO'ers, die op het moment van enquêteren een andere studie doen, maar serieus hebben overwogen om een lerarenopleiding te gaan doen. Een vijfde deel hiervan doet een HBO opleiding op het gebied van Economie en ongeveer een tiende deel een HBO opleiding op het gebied van Techniek. Verder volgt een deel hiervan HBO opleidingen op het gebied van Gezondheidszorg en Gedrag en Maatschappij. Het aantal van de potentiële instroom, blijkt kleiner dan de potentiële weglek. Er zouden dus meer studenten van de lerarenopleiding verloren kunnen gaan dan dat er bij zouden kunnen komen.

Tabel 1.9
Potentiële weglek en instroom in HPO opleiding

	Aantal personen
HPO opleiding op dit moment*	4.602
Potentiële weglek uit HPO opleiding **	1.918
Potentiële instroom in HPO opleiding ***	1.143

* Dit betreft Havisten en VWO'ers die op het moment van enquêteren een HPO opleiding doen.

** Dit betreft Havisten en VWO'ers die een HPO opleiding doen, maar overwogen hebben een andere opleiding te kiezen.

*** Dit betreft Havisten en VWO'ers die geen HPO opleiding doen, maar die wel overwogen hebben een HPO opleiding te kiezen.

1.3 Gediplomeerde uitstroom

Tabel 1.10 laat zien dat het merendeel van de afgestudeerden uit het HPO en de ULO vrouw zijn. Bij de PABO is dit percentage het hoogst. In vergelijking tot andere HBO opleidingen is het aandeel vrouwen bij de lerarenopleiding groot. Daarnaast blijkt de meerderheid een lerarenopleidingen in voltijd te volgen. Vooral de ULO is een opleiding die door het merendeel in voltijd wordt gevolgd. De PABO en NLO blijken echter vaker in deeltijd gevolgd te worden dan andere HBO opleidingen. Een ander gegeven is dat de minderheid van de afgestudeerden uit de HPO opleidingen allochtoon is. Bij de NLO is het percentage allochtonen ten opzichte van andere HBO opleidingen het hoogst, Afgestudeerden van de PABO blijken echter minder vaak allochtoon te zijn in vergelijking tot afgestudeerden van andere HBO opleidingen.

Tabel 1.10
Gediplomeerde uitstroom uit het HPO en ULO

	PABO %	NLO %	ULO %	HBO %
Vrouw	87	65	68	56
Voltijd	70	66	91	82
Allochtoon	3	8	5	5

1.4 Evaluatie van de lerarenopleiding

Uit Tabel 1.11 valt af te lezen, dat de meerderheid van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen die binnen het onderwijs werken vakkennis en vakspecifieke methoden en technieken gebruikt. Verder zijn vaardigheden die binnen het onderwijs zeer vaak worden gebruikt: communicatieve vaardigheden, werken in teamverband en plannen en organiseren. Ook zelfstandigheid, creativiteit, initiatief, omgaan en inspelen op veranderingen en nauwkeurigheid zijn aspecten die door afgestudeerden die binnen het onderwijs werkzaam zijn, vaak gebruikt worden. Iets meer dan de helft van de afgestudeerden gebruikt overigens vaak leidinggevende vaardigheden binnen het onderwijs.

Buiten het onderwijs worden vakkennis, vakspecifieke methoden en technieken, creativiteit en leidinggevende vaardigheden aanzienlijk minder vaak gebruikt dan binnen het onderwijs. Computervaardigheden daarentegen, worden juist wel vaker buiten het onderwijs dan binnen het onderwijs gebruikt. Persoonlijke vaardigheden, zoals communicatieve vaardigheden, werken in teamverband, plannen en organiseren, zelfstandigheid, initiatief, omgaan en inspelen op veranderingen en nauwkeurigheid worden door de meerderheid buiten het onderwijs net als binnen het onderwijs, gebruikt.

Aspecten die door alle afgestudeerden duidelijk minder vaak worden gebruikt zijn: met cijfers omgaan, computergebruik en internationale oriëntatie.

Tabel 1.11
Aspecten in het werk die (vaak) gebruikt worden

	PABO		NLO		ULO	
	Binnen onder- wijs %	Buiten onder- wijs %	Binnen onder- wijs %	Buiten onder- wijs %	Binnen onder- wijs %	Buiten onder- wijs %
Vakkennis	83	47	76	51	85	36
Vakspecifieke methoden en technieken	75	46	68	40	70	36
Computergebruik	31	48	21	56	30	57
Met cijfers om kunnen gaan	48	40	43	37	27	36
Communicatieve vaardigheden	96	94	91	88	100	86
Werken in teamverband	92	85	71	77	67	50
Plannen en organiseren	93	85	81	73	91	79
Leidinggeven	54	34	53	32	58	43
Zelfstandigheid	92	83	87	85	97	86
Creativiteit	85	62	76	67	85	64
Initiatief	87	86	79	76	79	71
Omgaan en inspelen op veranderingen	86	76	79	79	88	64
Nauwkeurigheid	80	85	72	77	79	79
Internationale oriëntatie	16	28	14	19	18	29

Tabel 1.12 laat zien, dat alle afgestudeerden van de lerarenopleidingen computergebruik te weinig aan bod vinden gekomen tijdens de opleiding. Uit Tabel 1.11 blijkt echter, dat minder dan 60% van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen de computer vaak gebruikt tijdens het werk. Wellicht wordt het gegeven dat ze de computer weinig gebruiken, veroorzaakt door een tekort aan computervaardigheden vanwege het feit dat er in de opleiding te weinig aandacht is besteed.

Andere aspecten, waarvan afgestudeerden vinden dat ze tijdens de opleiding te weinig aan bod zijn gekomen, zijn: communicatieve vaardigheden, omgaan en inspelen op veranderingen, plannen en organiseren en werken in teamverband. Deze aspecten worden juist wel vaak tijdens het werk gebruikt (zie Tabel 1.11). Afgestudeerden van de PABO die binnen het onderwijs werken, vinden vaker dat communicatieve vaardigheden, werken in teamverband en inspelen op veranderingen te weinig aan bod zijn gekomen dan PABO'ers die buiten het onderwijs werken.

Aspecten die minder vaak worden genoemd als zijnde te weinig aan bod zijn gekomen tijdens de opleiding, zijn: vakspecifieke methoden en technieken, leidinggeven en internationale oriëntatie. Vakspecifieke methoden en technieken en leidinggeven zijn daarbij aspecten die vooral binnen het onderwijs door meer dan de helft van de afgestudeerden gebruikt worden (zie Tabel 1.11). NLO'ers en ULO'ers, die binnen het onderwijs werken, vinden vaker dat vakspecifieke methoden en technieken te weinig aan bod zijn gekomen tijdens de opleiding dan NLO'ers en ULO'ers, die buiten het onderwijs werken. Binnen het onderwijs blijken NLO'ers en ULO'ers ook vaker vakspecifieke methoden en technieken te gebruiken dan buiten het onderwijs (zie Tabel 1.11).

Tabel 1.12
Aspecten die te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding

	PABO		NLO		ULO*	
	Binnen onder- wijs %	Buiten onder- wijs %	Binnen onder- wijs %	Buiten onder- wijs %	Binnen onder- wijs %	Buiten onder- wijs %
Vakkennis	11	8	12	16	9	9
Vakspecifieke methoden en technieken	18	19	26	18	19	9
Computergebruik	31	39	47	48	56	36
Met cijfers om kunnen gaan	10	5	18	11	6	9
Communicatieve vaardigheden	36	26	19	25	22	36
Werken in teamverband	30	11	14	10	25	36
Plannen en organiseren	35	32	29	24	25	9
Leidinggeven	19	15	20	29	34	9
Zelfstandigheid	7	11	7	4	9	0
Creativiteit	11	7	15	17	19	36
Initiatief	8	6	9	6	16	27
Omgaan en inspelen op veranderingen	32	15	29	26	22	36
Nauwkeurigheid	3	17	3	4	6	9
Internationale oriëntatie	16	23	21	28	13	27

2 Het begin van de loopbaan na de lerarenopleiding

In dit hoofdstuk komt in paragraaf 2.1 aan de orde waar afgestudeerden na het afsluiten van de lerarenopleiding terecht zijn gekomen. In paragraaf 2.2 worden de specifieke kenmerken van de banen die afgestudeerden betrokken hebben, besproken. In paragraaf 2.3 wordt aandacht besteed aan de aspecten die afgestudeerden belangrijk vinden en aan de minimale voorwaarden die zij stellen om binnen de onderwijssector te (blijven) werken.

2.1 De bestemming

Maatschappelijke positie

Uit Tabel 2.1, waarin de maatschappelijke positie van de afgestudeerden is weergegeven, blijkt dat het overgrote deel van de afgestudeerden betaald werk heeft. Tevens laat de tabel zien dat relatief kleine percentages van de afgestudeerden na de lerarenopleiding doorstuderen. Ondanks het feit dat het overgrote deel van de afgestudeerden van de lerarenopleiding werkzaam is, blijkt dat het percentage ULO'ers dat na afronding van de lerarenopleiding werkloos is, op 8% ligt. Dit is relatief hoog in vergelijking met de PABO en NLO afgestudeerden, waarvan zeer weinig werkloos zijn. Voor wat betreft de intredewerkloosheid kan vermeld worden dat die zeer laag is. Afgestudeerden van de lerarenopleidingen vinden gemiddeld binnen één maand een baan.

Tabel 2.1
Maatschappelijke positie

	PABO %	NLO %	ULO %
Betaald werk	92	85	89
Student	5	9	0
Werkloos	1	2	8
Anders	2	4	3

Doorstroom naar vervolgopleidingen

In Tabel 2.2 worden de belangrijkste clusters van vervolgopleidingen gepresenteerd die afgestudeerden hebben gekozen na de door hun gevolgde lerarenopleiding. Het blijkt dat het merendeel van de afgestudeerden van een lerarenopleiding, de vervolgopleiding wederom binnen het onderwijsdomein kiest. Van de afgestudeerden van de PABO die een vervolgopleiding doen, doet iets meer dan de helft een vervolgopleiding op HBO niveau op het gebied van onderwijs. Het gaat hierbij om de opleiding HBO Leraar Speciaal Onderwijs en in mindere mate om NLO opleidingen. Van de NLO afgestudeerden volgt iets minder dan de helft een vervolgopleiding op HBO niveau op het gebied van onderwijs. Hiervan doet een groot deel een eerstegraads NLO opleiding. WO opleidingen op het gebied van Gedrag en Maatschappij en Taal en Cultuur worden eveneens vaak als vervolgopleiding gekozen.

Tabel 2.2
De belangrijkste clusters van vervolgopleidingen*

	PABO %	NLO %
HBO Onderwijs	55	42
HBO Gedrag en Maatschappij	9	5
WO Gedrag en Maatschappij	27	15
WO Taal en Cultuur	3	19

* Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

Werkzaam binnen dan wel buiten het onderwijs

In Tabel 2.3 wordt weergegeven hoeveel procent van de werkende afgestudeerden daadwerkelijk binnen het onderwijs terechtkomen. Binnen het onderwijs wil zeggen, dat iemand werkzaam is als leraar én binnen de onderwijssector werkt. Van de afgestudeerden van de PABO komt iets meer dan 90% als leraar binnen het onderwijs terecht. Bij het NLO gaat slechts iets meer dan de helft als leraar binnen het onderwijs werken. Het percentage ULO'ers dat als leraar in het onderwijs gaat werken ligt tussen de percentages van PABO en NLO in.

Tabel 2.3
Werkzaam binnen/buiten het onderwijs

	PABO %	NLO %	ULO %
Binnen het onderwijs werkzaam*	94	56	69
Buiten het onderwijs werkzaam**	6	44	31

* Dit betreft afgestudeerden die leraar zijn én binnen de onderwijssector werkzaam zijn.

** Dit betreft afgestudeerden die óf geen leraar zijn óf niet binnen de onderwijssector werkzaam zijn.

Uit Tabel 2.4 blijkt, dat de meerderheid van de afgestudeerden van het HPO die buiten het onderwijs werken én niet als leraar én niet binnen de onderwijssector werkt. Afgestudeerden van de lerarenopleidingen die geen leraar zijn en niet binnen de onderwijssector werken, werken onder meer als: boekhouder/secretaresse, commercieel medewerker, sociaal-cultureel werker, systeem-analist en kunstenaar. Van de PABO'ers die buiten het onderwijs werken, werkt 16% wel als leraar, maar dan niet binnen de onderwijssector. Sectoren waarin deze leraren onder meer werken zijn: de overheid, overig onderwijs en de welzijnszorg. Afgestudeerden van de PABO en NLO die buiten het onderwijs werken, werken het minst vaak wel in de onderwijssector, maar niet als leraar. Niet lerarenberoepen binnen de onderwijssector zijn onder meer: onderwijskundig medewerker, sociaal-cultureel werker en leidinggevende.

Tabel 2.4
Afgestudeerden die buiten het onderwijs^{*} werkzaam zijn nader bekeken^{**}

	PABO %	NLO %
Werkzaam als leraar, maar niet binnen de onderwijssector	16	3
Werkzaam binnen onderwijssector, maar niet als leraar	4	7
Niet werkzaam als leraar en niet werkzaam binnen de onderwijssector	80	90

- * Dit betreft afgestudeerden die of geen leraar zijn of niet binnen de onderwijssector werkzaam zijn.
* Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

Uit Tabel 2.5 blijkt dat het merendeel van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen ooit binnen het onderwijs heeft gewerkt. NLO'ers blijken het vaakst niet binnen het onderwijs gewerkt te hebben. Slechts een klein deel van degenen die binnen het onderwijs gewerkt hebben, hebben hier uitsluitend als invalskracht gewerkt. NLO'ers en ULO'ers hebben het vaakst helemaal niet als invalskracht binnen het onderwijs gewerkt, terwijl PABO'ers vaker zowel als invalskracht als niet als invalskracht binnen het onderwijs hebben gewerkt.

Tabel 2.5
Eerdere werkervaringen binnen het onderwijs van afgestudeerden

		PABO %	NLO %	ULO %
Ooit binnen onderwijs gewerkt	niet als invalskracht	28	38	44
	uitsluitend als invalskracht	15	6	9
	wel en niet als invalskracht	47	20	30
Niet binnen onderwijs gewerkt	Totaal	90	64	83
		9	36	17

2.2 Baankenmerken

In Tabel 2.6 zijn de baankenmerken van de afgestudeerden die binnen en de afgestudeerden die buiten het onderwijs werken naast elkaar gezet.

Vaste aanstelling

Uit Tabel 2.6 blijkt dat de meerderheid van de afgestudeerden uit de HPO opleidingen die binnen het onderwijs werkzaam is, een vaste aanstelling heeft. De meerderheid van de PABO'ers en de NLO'ers die buiten het onderwijs werken heeft eveneens een vaste aanstelling. Voor de afgestudeerden van de PABO is het percentage dat een vaste aanstelling heeft buiten het onderwijs hoger dan binnen het onderwijs. NLO'ers die binnen het onderwijs werken hebben ongeveer even vaak een vaste aanstelling als de NLO'ers die buiten het onderwijs werken. Van de ULO'ers die binnen het onderwijs werken heeft slechts de helft een vaste aanstelling.

Voltijd

Van de NLO'ers en ULO'ers die in de onderwijssector werken, werkt de minderheid in voltijd, terwijl maar liefst 74% van de afgestudeerden van de PABO in voltijd werkt. Afgestudeerden van de PABO die buiten de onderwijssector werken, werken in 65% van de gevallen in voltijdbanen. NLO'ers die buiten het onderwijs werken, werken bijna twee maal zo vaak voltijds dan NLO'ers die binnen deze sector werken.

Nevenfuncties

Het percentage afgestudeerden dat binnen het onderwijs werkt en een nevenfunctie heeft, ligt aanmerkelijk hoger bij de NLO en ULO afgestudeerden dan bij de PABO'ers. Een verklaring voor dit verschil zou kunnen zijn dat afgestudeerden van de NLO en de ULO die binnen het onderwijs werken, minder vaak een voltijdbaan hebben dan PABO'ers die binnen het onderwijs werkzaam zijn. Ook buiten het onderwijs heeft overigens een redelijk groot deel van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen een nevenfunctie. Het percentage met een nevenfunctie ligt voor PABO afgestudeerden die buiten het onderwijs werken een stuk hoger dan voor diegenen die binnen het onderwijs werken. De PABO'ers die buiten het onderwijs werken, hebben namelijk minder vaak een aanstelling in voltijd dan wanneer ze binnen het onderwijs werken.

Bruto maand- en uurloon

Binnen het onderwijs is het bruto maandloon voor de NLO afgestudeerden het hoogst in vergelijking met ULO en PABO afgestudeerden. Ondanks het gegeven dat afgestudeerden van de PABO vaker in voltijd werken, verdienen ze dus per maand toch iets minder dan afgestudeerden van de NLO en ULO opleidingen. Dit komt onder andere door de nevenfuncties die de NLO'ers en ULO'ers vaker uitoefenen en doordat het gemiddelde bruto uurloon van afgestudeerden van de NLO en ULO opleidingen iets hoger ligt dan het bruto uurloon van de afgestudeerden van de PABO. Het is echter wel opvallend dat het bruto uurloon van de afgestudeerden van de ULO niet hoger ligt dan die van de afgestudeerden van de NLO. Een ander opmerkelijk punt is dat de lonen binnen het onderwijs hoger liggen dan de lonen buiten het onderwijs. Het bruto maandloon is bijvoorbeeld voor afgestudeerden van de PABO binnen het onderwijs zo'n fl. 600,- hoger dan buiten het onderwijs. Het gemiddeld bruto maandloon is namelijk voor de afgestudeerden van de PABO binnen het onderwijs fl. 3880 en fl. 3234 buiten het onderwijs. De uurlonen blijken echter voor de PABO'ers binnen en buiten het onderwijs niet veel te verschillen. Voor de PABO'ers is het bruto uurloon namelijk fl. 26,71 binnen het onderwijs en fl. 25,59 buiten het onderwijs. Voor de afgestudeerden van de NLO liggen de bruto maandlonen binnen het onderwijs zo'n fl. 400,- hoger dan buiten het onderwijs. De uurlonen voor NLO'ers die binnen het onderwijs werken liggen ook een stuk hoger (fl. 32,64) dan voor de NLO'ers die buiten het onderwijs werken (fl. 24,35).

Tabel 2.6
Baankenmerken

	PABO		NLO		ULO		
	Binnen onder- wijs	Buiten onder- wijs	Binnen onder- wijs	Buiten onder- wijs	Binnen onder- wijs	Buiten onder- wijs	
% Vaste aanstelling	67	80	74	72	50	-	-
% Voltijd aanstelling	74	65	36	67	36	-	-
% Nevenfunctie(s)	8	32	21	14	29	-	-
Gemiddeld bruto maandloon (incl. nevenfuncties)	fl. 3880	fl. 3234	fl. 4092	fl. 3612	fl. 3996	-	-
Gemiddeld bruto uurloon hoofdfunctie	fl. 26,71	fl. 25,59	fl. 32,64	fl. 24,35	fl. 31,42	-	-
% Werkervaring vereist	21	38	25	49	39	-	-
% Aansluiting opleiding-functie goed/voldoende	95	55	90	61	94	-	-
% Tevreden met huidige functie	84	90	78	66	61	-	-
% Werkzaam in zelfde provincie als studie	93	90	89	87	94	-	-

* Dit betreft een aanstelling voor 33 uur of meer.

** Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

Werkervaring vereist

De minderheid van degenen die binnen het onderwijs werken heeft een baan waarvoor werkervaring is vereist. Buiten het onderwijs blijkt een groter percentage van de afgestudeerden van de PABO en de NLO een baan te hebben waarvoor werkervaring is vereist dan binnen het onderwijs. ULO'ers die binnen het onderwijs werken hebben vaker dan PABO'ers en NLO'ers een baan waarvoor werkervaring is vereist.

Aansluiting opleiding - functie

Het merendeel van de afgestudeerden dat binnen het onderwijs terecht is gekomen, vindt de aansluiting tussen de opleiding en de functie goed of voldoende. Van degenen die buiten het onderwijs werken, vindt een aanmerkelijk kleiner deel de aansluiting tussen de opleiding en de functie goed of voldoende.

Tevredenheid functie

De meerderheid van de afgestudeerden die binnen de onderwijssector werken is tevreden met de functie. ULO'ers zijn het minst vaak tevreden. Dit zou mogelijk verklaard kunnen worden doordat slechts een klein deel een voltijd baan heeft. Bovendien blijken afgestudeerden van de ULO, ondanks het feit dat ze hoger opgeleid zijn, niet meer te verdienen dan afgestudeerden van de NLO. Ook heeft slechts de helft van de afgestudeerden van de ULO een vaste aanstelling.

Wat betreft de tevredenheid met de functie blijken er geen grote verschillen te bestaan tussen degenen die binnen en degenen die buiten het onderwijs werkzaam zijn.

Geografische mobiliteit

De meerderheid van de PABO, NLO en de ULO afgestudeerden is in dezelfde of in een aangrenzende provincie werkzaam als waar ze tijdens hun studie verbleven. Dit geldt zowel voor degenen die binnen het onderwijs werkzaam zijn als voor degenen die buiten het onderwijs werkzaam zijn.

2.3 Werkaspecten

In Tabel 2.7 wordt een aantal aspecten die verbonden zijn aan werk gepresenteerd. Het is interessant om na te gaan of er binnen de groep PABO en NLO afgestudeerden verschillen bestaan, tussen diegenen die binnen het onderwijs werken en diegenen die buiten de onderwijssector werken, in het belang dat gehecht wordt aan deze aspecten. Het eerste aspect dat bij alle lerarenopleidingen een opvallend verschil laat zien tussen diegenen die binnen het onderwijs werken en diegenen die buiten de onderwijssector terecht zijn gekomen is het belang dat gehecht wordt aan hoog inkomen. De afgestudeerden die binnen het onderwijs terecht zijn gekomen vinden hoog inkomen relatief vaker belangrijk dan diegenen die niet in het onderwijs werken. Wel dient opgemerkt te worden dat hoog inkomen weliswaar een groot verschil laat zien tussen personen die binnen en personen die buiten het onderwijs werken, maar het is het aspect dat in vergelijking met de andere aspecten het minst vaak belangrijk wordt gevonden.

Tabel 2.7
Belang dat gehecht wordt aan verschillende aspecten van werk

	PABO		NLO		ULO	
	Binnen onderwijs werkzaam %	Buiten onderwijs werkzaam %	Binnen onderwijs werkzaam %	Buiten onderwijs werkzaam %	Binnen onderwijs werkzaam %	Buiten onderwijs werkzaam %
Zelfstandigheid	95	100	91	92	92	-
Afwisseling	91	94	85	95	96	-
Hoog inkomen	48	21	59	48	64	-
Verantwoordelijkheid	90	96	88	84	84	-
Creativiteit	85	68	75	79	92	-
Uitdaging	94	76	89	89	96	-
Maatschappelijk nut	91	68	86	64	80	-
Omgang met collega's	92	97	88	91	72	-
Combineren werk-privé	72	89	65	69	64	-
Ontwikkeling van expertise	76	73	80	80	84	-
Erkenning door anderen	85	53	77	76	84	-
Arbeidsvoorwaarden	82	74	87	82	63	-
Vaste baan	91	79	87	73	80	-

* Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

Een ander verschil is dat de afgestudeerden van de PABO en NLO die binnen het onderwijs werken maatschappelijk nut, een vaste baan en arbeidsvoorwaarden belangrijker vinden dan degenen die buiten het onderwijs werken. PABO'ers die binnen het onderwijs werken vinden verder creativiteit, uitdaging en erkenning door anderen vaker belangrijk dan hun collega's die buiten het onderwijs werken. PABO'ers die buiten het onderwijs werken, vinden echter vaker het combineren van werk en privé belangrijk. NLO'ers die buiten het onderwijs werken vinden afwisseling vaker belangrijk dan zij die binnen het onderwijs werken. ULO'ers die binnen het onderwijs werken, vinden vaker afwisseling en creativiteit belangrijk in vergelijking tot de PABO'ers en NLO'ers die binnen het onderwijs werken. ULO'ers vinden echter omgang met collega's en

arbeidsvoorwaarden minder vaak belangrijk dan de afgestudeerden van het HPO.

Naast het belang dat gehecht wordt aan verschillende aspecten van werk, is het interessant om na te gaan of men deze aspecten ook gerealiseerd heeft. Wanneer men aangeeft een bepaald aspect *wel* belangrijk te vinden, maar dit aspect *niet* te hebben gerealiseerd, is aannemelijk dat men hierover ontevreden is. In alle andere gevallen, dat wil zeggen wanneer men het aspect *of niet* belangrijk vindt, *of wel* heeft weten te realiseren, is daarentegen geen reden om te verwachten dat men hierover ontevreden is. Tabel 2.8 geeft per aspect aan hoeveel afgestudeerden deze aspecten belangrijk vinden én niet hebben gerealiseerd, als percentage van alle afgestudeerden die de desbetreffende vragen hebben beantwoord. Dit percentage kan worden beschouwd als een soort 'ontevredenheids-index'.

Tabel 2.8
Mate waarin de belangrijke aspecten van werk **niet** gerealiseerd zijn

	PABO		NLO		ULO	
	Binnen onder- wijs werk- zaam %	Buiten onder- wijs werk- zaam %	Binnen onder- wijs werk- zaam %	Buiten onder- wijs werk- zaam %	Binnen onder- wijs werk- zaam %	Buiten onder- wijs werk- zaam %
Zelfstandigheid	0	0	1	5	4	-
Afwisseling	1	5	4	10	8	-
Hoog inkomen	10	4	13	16	28	-
Verantwoordelijkheid	0	5	1	5	0	-
Creativiteit	1	4	0	14	0	-
Uitdaging	1	5	3	17	8	-
Maatschappelijk nut	0	5	1	6	4	-
Omgang met collega's	2	2	2	4	4	-
Combineren werk en privé	6	7	4	7	16	-
Ontwikkeling van expertise	3	5	6	12	16	-
Erkenning door anderen	8	5	7	10	24	-
Arbeidsvoorwaarden	6	19	13	13	21	-
Vaste baan	23	15	15	12	44	-

* Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

Kijken we alleen naar percentages boven de 10%, dan blijkt dat de afgestudeerden van de PABO het minst vaak ontevreden zijn. Zowel PABO'ers die binnen, als PABO'ers die buiten het onderwijs terecht zijn gekomen hebben de meeste aspecten die ze belangrijk vinden, gerealiseerd in hun werk. Van de PABO'ers die binnen het onderwijs werken is 23% ontevreden over het feit dat ze geen vaste baan hebben gerealiseerd. Van de PABO'ers die buiten het onderwijs werken is 15% van de gevallen ontevreden over het ontbreken van een vast contract. Het percentage PABO'ers dat buiten het onderwijs werkt en ontevreden is over de arbeidsvoorwaarden is drie maal zo groot als het percentage PABO'ers dat binnen het onderwijs werkt. Verder is 10% van de PABO'ers die binnen het onderwijs werken, ontevreden over de hoogte van het inkomen tegenover 4% die buiten het onderwijs terecht zijn gekomen.

Voor de NLO'ers geldt dat zowel degenen die binnen het onderwijs werken als degenen die buiten het onderwijs werken ontevreden zijn over de hoogte van het inkomen, over de arbeidsvoorwaarden en over het feit dat ze geen vaste baan hebben. Opvallend is

dat NLO'ers die buiten het onderwijs werken op de aspecten creativiteit, uitdaging en ontwikkeling van expertise vaker negatief scoren dan NLO'ers die binnen het onderwijs werken.

De percentages van de afgestudeerden van de ULO in Tabel 2.8 laten zien dat ULO'ers het minst vaak belangrijke aspecten hebben gerealiseerd. ULO'ers die binnen het onderwijs werken zijn het meest ontevreden over de aspecten: vaste baan, hoog inkomen, erkenning door anderen, arbeidsvoorwaarden, combinatie werk en privé en ontwikkeling expertise.

2.4 Minimale voorwaarden

Tabel 2.9 geeft weer hoeveel procent van de afgestudeerden van de lerarenopleidingen bereid is om in de toekomst in het door de overheid bekostigde onderwijs te (blijven) werken.

Van degenen die nu binnen het onderwijs werken wil de meerderheid van de PABO'ers, de NLO'ers en de ULO'ers zonder meer nog enkele jaren in het onderwijs blijven werken. Het percentage afgestudeerden dat nu binnen het onderwijs werkt, maar dat de komende jaren onder geen enkele voorwaarde in het onderwijs zou willen blijven doen, zijn voor de PABO en NLO erg laag. Bij de ULO ligt het percentage toch wat hoger.

Van degenen die nu buiten het onderwijs werken, zou 31% van de PABO'ers en de helft van de NLO'ers onder geen enkele voorwaarde binnen het onderwijs gaan werken. Van de PABO'ers die buiten het onderwijs werken zou 18% zonder meer binnen het onderwijs gaan werken en 17% van de NLO'ers.

Tabel 2.9
In de komende jaren (blijven) werken in het door de overheid bekostigde onderwijs

	PABO		NLO		ULO	
	binnen onder-wijs %	buiten onder-wijs %	binnen onder-wijs %	buiten onder-wijs %	binnen onder-wijs %	buiten onder-wijs %
ja, zonder meer	71	18	61	17	55	-
ja, onder bepaalde (aanvullende) voorwaarden	27	51	39	34	38	-
nee, onder geen enkele voorwaarde	1	31	1	50	8	-

* Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

De aanvullende voorwaarden waaronder de afgestudeerden de komende jaren eventueel in het door de overheid bekostigde onderwijs zouden willen gaan werken, worden gepresenteerd in Tabel 2.10. De voorwaarden die door de PABO'ers die binnen het onderwijs werken en willen blijven werken het meest worden genoemd, zijn: kleinere klassen, lagere werkdruk, betere salariering en vaste aanstelling. Van de PABO'ers die nu buiten het onderwijs werken maar die eventueel binnen het onderwijs zouden willen werken, zijn de vijf meest genoemde voorwaarden: lagere werkdruk, vaste aanstelling,

betere salariering, kleinere klassen en betere loopbaanmogelijkheden.

Bij NLO'ers die binnen het onderwijs werken en daar onder bepaalde voorwaarden ook willen blijven werken zijn lagere werkdruk, kleinere klassen, betere salariering, betere loopbaanmogelijkheden en vaste aanstelling de vijf meest genoemde voorwaarden. Bij de NLO'ers die buiten het onderwijs werken en die onder bepaalde voorwaarden binnen het onderwijs willen werken zijn betere salariering, kleinere klassen, blijven wonen in eigen regio, vaste aanstelling en lagere werkdruk de vijf meest genoemde voorwaarden. ULO'ers die binnen het onderwijs werken en daar onder bepaalde voorwaarden zouden willen blijven werken, noemen de volgende voorwaarden het meest: lagere werkdruk, betere salariering en kleinere klassen.

Samenvattend, de voorwaarden die door de HPO en ULO afgestudeerden het vaakst naar voren worden gebracht om hun te motiveren om in de onderwijssector te (willen) werken, zijn: lagere werkdruk, kleinere klassen, betere salariering en vaste aanstelling.

Tabel 2.10
Voorwaarden om in het door de overheid bekostigd onderwijs te werken

	PABO		NLO		ULO	
	binnen onder- wijs %	buiten onder- wijs %	binnen onder- wijs %	buiten onder- wijs %	binnen onder- wijs %	buiten onder- wijs %
kleinere klassen	61	28	51	41	46	-
lagere werkdruk	60	54	59	32	73	-
vaste aanstelling	31	45	34	34	23	-
betere salariering	43	32	49	48	62	-
betere overige arbeidsvoorwaarden	10	10	15	18	29	-
voltijd aanstelling	16	21	11	13	8	-
deeltijd aanstelling	13	25	10	25	14	-
lesgeven in eigen vak	1	1	14	31	23	-
betere loopbaanmogelijkheden	22	27	36	30	23	-
in eigen regio	21	24	25	43	8	-
betere kinderopvang	10	25	8	9	8	-
anders	8	12	15	21	0	-

* Voor de ULO zijn de aantallen te klein om te presenteren.

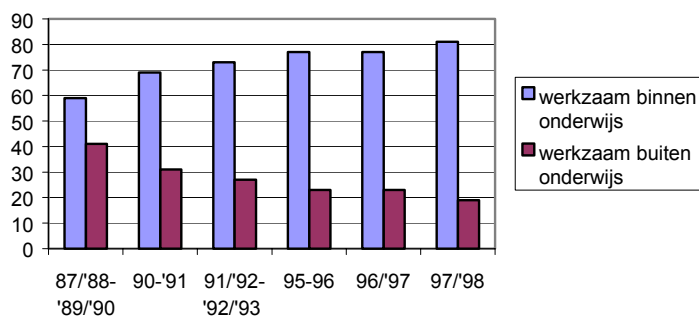
3 Trendcijfers HPO

Dit hoofdstuk geeft een beeld van de ontwikkelingen van de arbeidsmarktpositie van HPO'ers in vergelijking met HBO'ers over de afgelopen negen jaar.

De cijfers van 1987 tot en met 1993 betreffen echter alleen afgestudeerden van het NLO, terwijl de cijfers vanaf 1995 betrekking hebben op zowel de afgestudeerden van het NLO als die van de PABO. Hierdoor is het alleen mogelijk om tussen de jaren '87 tot en met '93 een vergelijking te maken en tussen de jaren '95 ten en met '98. Een vergelijking tussen de eerdere jaren en de latere jaren is dus helaas niet mogelijk. Wel blijken binnen beide periodes steeds meer HPO'ers binnen het onderwijs te zijn gaan werken.

Van de afgestudeerden van het NLO uit de jaren 1987/1988 en 1988-1989 (Sennema, E.J., 1990) werkte 59% binnen het onderwijs. Dit percentage steeg met 10% voor afgestudeerden van het NLO uit het studiejaar 1990-1991 (Bal, J.M. en J.F.M. de Jonge, 1994). Afgestudeerden van de PABO blijken echter veel vaker, namelijk in 90% van de gevallen, binnen het onderwijs te werken of gewerkt te hebben (Vriend, Hoffius, 1993). Voor afgestudeerden van de NLO van de studie jaren 1991-1992 en 1992-1993 (Luijten, M.C.G., J.E. Marinus en J.M. Bal, 1995) lag het percentage dat binnen het onderwijs werkt hoger dan in de jaren 1990-1991, en wel op ongeveer 73%. Afgestudeerden van de PABO van de studie jaren 1992 en 1993 bleken ook in deze jaren veel vaker dan de NLO'ers, namelijk in 91% van de gevallen, binnen het onderwijs te werken of gewerkt te hebben (Hoffius, Pameijer en Vriend, 1995). Voor de afgestudeerden van de NLO én de PABO samen uit de studie jaren 1995-1996 (Linden, A.S.R. en R.K.W. van der Velden) en 1996-1997 (J.P. Allen en L.M. Smit, 1999) kwam een percentage van 77% met een baan binnen het onderwijs naar voren. Afgestudeerden van de jaren 1997-1998 blijken nog vaker, namelijk 81%, binnen het onderwijs werkzaam te zijn. Er is dus een verdere stijging te vinden in de tendens dat afgestudeerden van de HPO vaker binnen het onderwijs gaan werken.

Figuur 3.1
Ontwikkeling arbeidsmarktpositie, afstudeerjaar 1987-1998 (%)

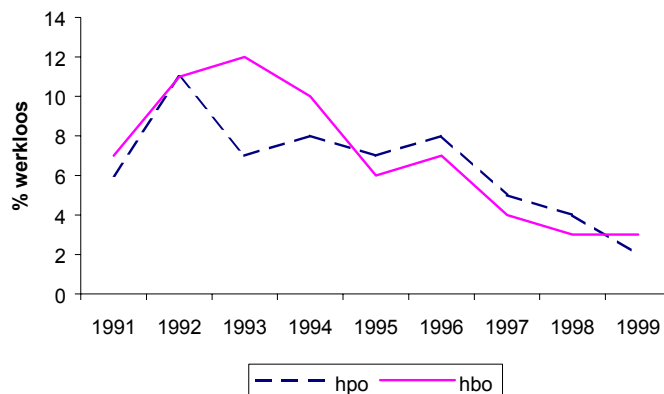

Bron: Research voor beleid (1995) en ROA

Uit figuur 3.2 blijkt, dat in de eerste helft van de jaren '90, met name tot en met 1994 de werkloosheid onder HBO'ers hoger was dan in de tweede helft van de jaren '90. In de eerste helft van de jaren '90 was de economische situatie minder gunstig, waardoor het moeilijker was voor pas afgestudeerden om de arbeidsmarkt te betreden, terwijl in de tweede helft van de jaren '90 de economische situatie steeds gunstiger werd. HPO'ers reageren hier minder sterk op dan andere HBO'ers: in de eerste helft van de jaren '90, ten tijde van hoge werkloosheid, waren ze over het algemeen minder vaak werkloos dan de andere HBO'ers. In de tweede helft van de jaren '90, ten tijde van lage werkloosheid, blijken ze iets vaker werkloos te zijn dan de andere HBO'ers. Het onderwijs valt onder de publieke sector en zal daardoor waarschijnlijk minder conjunctuurgevoelig zijn dan de particuliere bedrijven uit de private sector.

Vanaf 1995 vindt een daling van de werkloosheid plaats. De trendonderbreking van 1996 hangt samen met een wijziging in de definitie van de werkloosheid. Tot dat jaar gold namelijk als eis dat werklozen bij het arbeidsbureau moesten zijn geregistreerd. Vanaf 1996 is deze eis van registratie in de definitie losgelaten. In 1999 daalt de werkloosheid verder voor HPO'ers, maar stabiliseert hij zich voor de andere HBO'ers. Hierdoor komt het werkloosheidspercentage voor HPO'ers in 1999 lager te liggen dan voor andere HBO'ers.

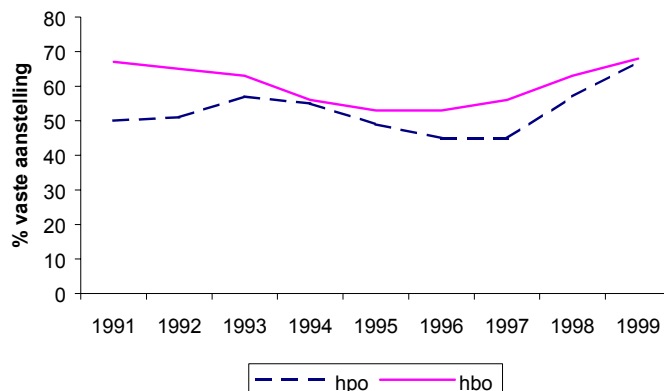
Figuur 3.2
Ontwikkeling werkloosheid, 1991-1999 (%)

Figuur 3.3 laat zien dat het percentage HBO'ers met een vaste aanstelling tot aan 1996/1997 over het algemeen licht daalt. Een uitzondering hierop is de lichte stijging bij de HPO'ers in 1993 en 1994. In de eerste helft van de jaren '90 was er een omvangrijke groei in het aantal afgestudeerden, waardoor werkgevers niet genoodzaakt waren een vaste aanstelling te geven. De laatste jaren is er echter voor HBO'ers en HPO'ers een stijging in het percentage met een vaste aanstelling. Het lijkt erop alsof de toenemende krapte op de arbeidsmarkt, de werkgever ertoe dwingt afgestudeerden eerder een vaste aanstelling te geven. HPO'ers blijken door de jaren heen minder vaak een vaste aanstelling te hebben gehad dan andere HBO'ers. In 1999 is dit verschil overigens aanzienlijk verkleind, doordat het percentage HPO'ers met een vaste aanstelling sterker

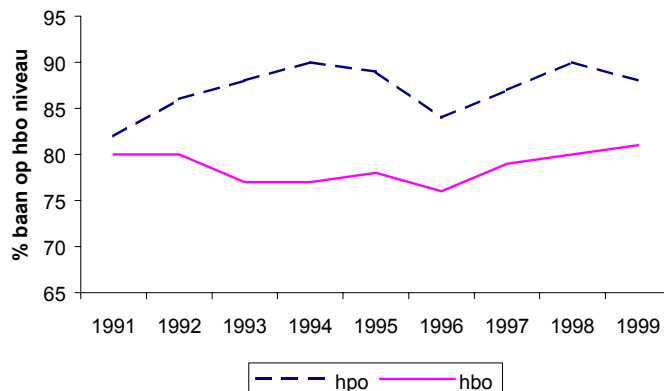
is gestegen dan het percentage HBO'ers met een vaste aanstelling.

Figuur 3.3
Ontwikkeling van percentage met een vaste aanstelling, 1991-1999 (%)

Uit Figuur 3.4 blijkt dat de meerderheid van de HPO'ers en HBO'ers een baan op hbo niveau heeft. HPO'ers blijken door de jaren heen vaker dan HBO'ers een baan te hebben op hbo niveau. Dit is niet zo verwonderlijk, aangezien een groot deel van de HPO'ers binnen het onderwijs werkzaam is en de meeste functies in het onderwijs op hbo niveau zijn. Terwijl vanaf 1991 het percentage HPO'ers met een baan op hbo niveau over het geheel genomen is gestegen, blijkt er in 1999 wat dit betreft een lichte daling te zijn. Het percentage HBO'ers met een baan op hbo niveau, blijkt in 1999 echter wel licht te blijven stijgen.

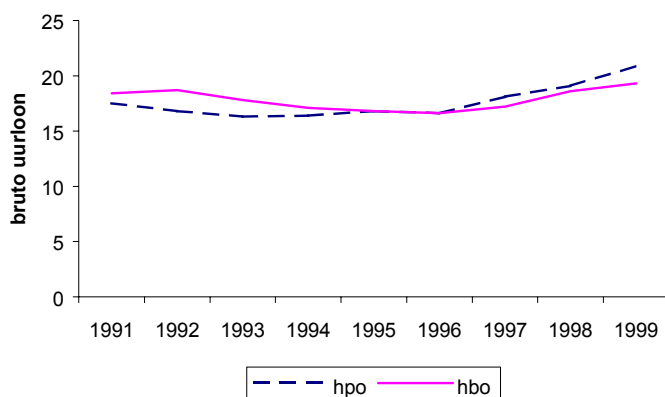
Figuur 3.4
Ontwikkeling vereiste opleidingsniveau, 1991-1999 (%)

De in figuur 3.5 gepresenteerde uurlonen van hbo-afgestudeerden betreffen reële lonen. Dat wil zeggen nominale lonen die zijn gecorrigeerd op basis van de ontwikkeling van

het prijsindexcijfer voor gezinsconsumptie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (op basis van 1990 consumentenprijzen). Vanaf 1996 blijken de lonen van zowel de HBO'ers als de HPO'ers te stijgen. Voor HPO'ers stijgen deze echter meer dan voor HBO'ers. Het loon van HPO'ers blijkt in 1999 iets hoger te zijn dan die van andere HBO'ers, terwijl deze in de eerste helft van de jaren '90 iets lager waren dan die van de andere HBO'ers.

Figuur 3.5
Ontwikkeling van het bruto uurloon, 1991-1999 (%)

Kort samengevat blijkt dat de arbeidsmarktpositie van HPO'ers de laatste jaren behoorlijk is verbeterd. Slechts 2 % van de afgestudeerden van het HPO is in 1999 nog werkloos. Bovendien hebben afgestudeerden van het HPO zeer vaak een baan op HBO-niveau. Tevens is hun bruto uurloon hoger dan dat van andere HBO'ers. Alhoewel HPO'ers een aantal jaren minder vaak een vaste aanstelling hadden dan HBO'ers, blijken ze de laatste jaren steeds vaker een vaste aanstelling te krijgen. In 1999 blijken ze bijna even vaak een vaste aanstelling te hebben als de andere HBO'ers.

4 Het vervolg van de loopbaan na de lerarenopleiding

In de hoofdstukken 1 en 2 is informatie gepresenteerd over afgestudeerden van de lerarenopleidingen, anderhalf jaar na afstuderen, dus aan het begin van hun loopbaan. In dit hoofdstuk zal bekeken worden hoe hun loopbaan zich verder heeft ontwikkeld. Het betreft in dit hoofdstuk dan ook informatie, die zeven jaar nadat de afgestudeerden de lerarenopleidingen hebben afgesloten, is vergaard. Hierbij zullen de volgende groepen met elkaar vergeleken worden: 1) PABO, werkzaam binnen onderwijs (n=35) 2) NLO, werkzaam binnen onderwijs (n=61) 3) PABO + NLO werkzaam buiten het onderwijs (n=97) en 4) Overig HBO (n=984).

4.1 Mobiliteit

Om te weten te komen of afgestudeerden van de lerarenopleiding vaak op één plek blijven zitten of dat ze juist heel mobiel zijn tijdens hun loopbaan, is bekeken hoe vaak zij veranderd zijn van werkgever, hoe vaak ze een tijdelijke baan hebben gehad en hoe vaak ze veranderd zijn van vakrichting en werkprovincie. Uit Tabel 4.1 blijkt, dat PABO'ers die binnen het onderwijs werkzaam zijn, het minst mobiel zijn: Zij zijn het minst vaak meer dan twee keer veranderd van werkgever. De mobiliteit van afgestudeerden van de PABO en het NLO die buiten het onderwijs werken is het hoogst: 63% is meer dan twee keer veranderd van werkgever. NLO'ers die binnen het onderwijs werken en HBO'ers nemen qua mobiliteit een tussenpositie in. NLO'ers binnen het onderwijs blijken wel het vaakst meer dan twee keer onvrijwillig van baan veranderd te zijn.

NLO'ers binnen en buiten het onderwijs en PABO'ers buiten het onderwijs blijken vaker meer dan twee keer een tijdelijke baan te hebben gehad dan de PABO afgestudeerden die binnen het onderwijs werken en de afgestudeerden van andere HBO opleidingen. Afgestudeerden van de PABO en het NLO, die binnen het onderwijs werken, zijn aanmerkelijk minder vaak van vakrichting veranderd dan afgestudeerden van andere HBO opleidingen. PABO'ers en NLO'ers buiten het onderwijs zijn iets vaker van vakrichting veranderd dan de andere HBO'ers. Slechts een klein deel van de PABO'ers, NLO'ers en de andere HBO'ers is meer dan twee keer veranderd van werkprovincie. Vooral van de PABO is het percentage dat meer dan twee keer van werkprovincie is veranderd laag.

Tabel 4.1
Mobiliteit

	PABO binnen %	NLO binnen %	PABO + NLO buiten %	Overig HBO %
meer dan 2 keer veranderd van werkgever	44	54	63	56
meer dan 2 keer een tijdelijke baan	22	31	27	22
meer dan 2 keer onvrijwillig veranderd van baan	23	49	20	14
meer dan 2 keer veranderd van vakrichting	17	28	45	37
meer dan 2 keer veranderd van werkprovincie	4	10	15	13

Naast cijfers over de mobiliteit van afgestudeerden van de lerarenopleidingen, kan ook bekeken worden of dit een functieverandering betreft naar een hoger niveau dan wel naar een lager niveau, de zogenoemde verticale mobiliteit. In Tabel 4.2 wordt de verticale mobiliteit gepresenteerd. Uit de tabel blijkt dat de PABO'ers, die binnen het onderwijs werkzaam zijn, nauwelijks gestegen of gedaald zijn in de rang van hun functie, gedurende de 7 jaar na hun afstuderen. De verticale mobiliteit van afgestudeerden van de NLO die binnen het onderwijs werkzaam zijn, is eveneens minder dan die van andere HBO'ers: 42% van de afgestudeerden van de NLO binnen het onderwijs heeft geen promotie of demotie gekregen, terwijl dit percentage 27% bedraagt bij de andere HBO'ers. In tegenstelling tot PABO'ers en NLO'ers binnen het onderwijs, zijn PABO'ers en NLO'ers buiten het onderwijs slechts iets minder vaak dan andere HBO'ers op hetzelfde niveau gebleven. Een klein deel van hen heeft één of meer demoties gehad. De meerderheid is echter meer dan één keer gepromoveerd. Dit is vergelijkbaar met afgestudeerden van andere HBO opleidingen, waarvan 36% één keer en 32% twee of meerdere keren is gepromoveerd. PABO'ers en NLO'ers buiten het onderwijs zijn aanmerkelijk vaker meerdere keren gepromoveerd dan PABO'ers en NLO'ers binnen het onderwijs. De loopbaan van afgestudeerden van de lerarenopleidingen buiten het onderwijs is dus wat promoties betreft dynamischer dan de loopbaan van hun collegae binnen het onderwijs.

Tabel 4.2
Verticale mobiliteit

	PABO binnen %	NLO binnen %	PABO + NLO buiten %	Overig HBO %
1 of meerdere demoties	-	3	8	5
geen promotie/ demotie	81	42	20	27
1 promotie	16	46	42	36
2 of meer promoties	3	9	30	32

4.2 Verwachtingen en cruciale momenten tijdens de loopbaan

De cijfers in Tabel 4.3 laten zien dat de meerderheid van de afgestudeerden van de PABO, NLO en andere HBO opleidingen (zeer) tevreden is met hun huidige functie. Afgestudeerden van de PABO en het NLO, die binnen het onderwijs werken, hebben hun verwachtingen die zij vooraf hadden omtrent hun loopbaan, veel vaker gerealiseerd dan afgestudeerden van andere HBO opleidingen. PABO'ers en NLO'ers die binnen het

onderwijs werken, hadden vooraf ook vaker duidelijke verwachtingen van hun loopbaan dan afgestudeerden van andere HBO opleidingen. PABO'ers en NLO'ers die buiten het onderwijs werken, hebben hun verwachtingen omtrent hun loopbaan het minst vaak in (zeer) sterke mate gerealiseerd.

Samenvattend zou men kunnen stellen dat hoewel PABO'ers en NLO'ers die buiten het onderwijs werken hun verwachtingen omtrent hun loopbaan minder vaak hebben gerealiseerd, zij even vaak tevreden zijn met hun huidige functie als de PABO'ers die binnen het onderwijs werken en zelfs iets vaker tevreden zijn dan NLO'ers die binnen het onderwijs werken.

Tabel 4.3
Tevredenheid met huidige functie en verwachtingen omtrent de loopbaan

	PABO binnen %	NLO binnen %	PABO +NLO buiten %	Overig HBO %
(Zeer) tevreden met huidige functie	72	68	72	71
Vooraf (zeer) duidelijke verwachtingen	58	50	30	33
Verwachtingen in (zeer) sterke mate gerealiseerd	62	53	30	39

Uit Tabel 4.4 blijkt, dat PABO'ers en NLO'ers die binnen het onderwijs werken, minder vaak een cruciaal moment hebben gehad tijdens hun loopbaan dan PABO'ers en NLO'ers die buiten het onderwijs werken en afgestudeerden van andere HBO opleidingen. Afgestudeerden van de PABO en het NLO die binnen het onderwijs werken, noemen ook minder vaak verandering van functie als cruciaal moment tijdens hun loopbaan dan PABO'ers en NLO'ers buiten het onderwijs en andere HBO'ers. Dit komt overeen met de bevindingen uit Tabel 4.2, waaruit blijkt dat de verticale mobiliteit van PABO'ers en NLO'ers binnen het onderwijs geringer is dan die van hun collegae die buiten het onderwijs zijn gaan werken en van andere HBO'ers. Wel noemen alle groepen redelijk vaak verandering van werkgever als cruciaal moment tijdens hun loopbaan.

In tegenstelling tot verandering van functie, noemen PABO'ers en NLO'ers die binnen het onderwijs werken, vaker de geboorte van een kind als cruciaal moment tijdens hun loopbaan dan PABO'ers en NLO'ers die buiten het onderwijs werken en andere HBO'ers. Verder blijkt, dat relatief veel NLO'ers die binnen het onderwijs werken, verlies van baan aangeven als cruciaal moment tijdens hun loopbaan. Bij de andere groepen liggen deze percentages tussen de 4% (PABO binnen onderwijs) en 7% (PABO + NLO buiten onderwijs). Afgestudeerden van de PABO en het NLO die buiten het onderwijs werkzaam zijn, blijken vaker verandering van opleiding te noemen als cruciaal moment tijdens hun loopbaan dan afgestudeerden van andere HBO opleidingen. Voor PABO'ers en NLO'ers die buiten het onderwijs werken, zou verandering van opleiding noodzakelijk kunnen zijn aangezien zij ander werk doen dan waarvoor zij in eerste instantie opgeleid zijn. NLO'ers die binnen het onderwijs werken, blijken het minst vaak verandering van opleiding als cruciaal moment tijdens hun loopbaan aan te geven.

Tabel 4.4
Cruciale momenten tijdens de loopbaan

	PABO binnen %	NLO binnen %	PABO + NLO buiten %	Overig HBO %
Cruciale momenten tijdens loopbaan	49	55	64	63
<i>Cruciale momenten:</i>				
Verandering van opleiding	11	4	16	10
Verandering van werkgever	26	20	31	29
Verandering van functie	11	18	25	23
Eigen bedrijf	-	6	5	10
Verlies van baan	4	12	7	5
Trouwen	4	8	4	7
Geboorte kind	26	31	8	15
Verhuizing	7	8	5	6
Anders	33	28	33	29

4.3 Werkaspecten

In Tabel 4.5 wordt een overzicht gegeven van de aspecten die afgestudeerden van lerarenopleidingen 7 jaar na hun afstuderen (zeer) belangrijk vinden. Afgestudeerden van de PABO, die binnen het onderwijs werkzaam zijn, vinden autonomie minder vaak belangrijk dan de andere groepen. Zij blijken ook vaker duidelijk gestructureerde werktaken belangrijk te vinden dan afgestudeerden van de PABO en het NLO die buiten het onderwijs werkzaam zijn en andere HBO'ers. Ook NLO'ers die binnen het onderwijs werken, blijken duidelijk gestructureerde werktaken vaak belangrijk te vinden. Alhoewel afgestudeerden van de PABO, die binnen het onderwijs werkzaam zijn, autonomie niet zo vaak belangrijk vinden, vinden bijna alle PABO'ers, net als de andere afgestudeerden, inbreng van eigen ideeën belangrijk.

Afgestudeerden van de PABO en het NLO die binnen het onderwijs werkzaam zijn, blijken vaker baanzekerheid belangrijk te vinden dan afgestudeerden van andere HBO opleidingen. Verder blijkt, dat vooral afgestudeerden van de PABO die binnen het onderwijs werkzaam zijn, carrièreperspectieven minder vaak belangrijk vinden dan afgestudeerden van andere HBO opleidingen. Ook afgestudeerden van het NLO die binnen en de afgestudeerden van de PABO en het NLO die buiten het onderwijs werkzaam zijn, vinden carrièreperspectieven minder vaak belangrijk dan andere HBO'ers. Een hoog salaris wordt door bijna de helft van de afgestudeerden belangrijk gevonden. PABO'ers en NLO'ers die buiten het onderwijs werkzaam zijn, vinden iets minder vaak een hoog salaris belangrijk dan de andere groepen.

Afgestudeerden van de PABO en het NLO die binnen het onderwijs werkzaam zijn, blijken vaker de toepassing van kennis en vaardigheden belangrijk te vinden dan zij, die buiten het onderwijs werkzaam zijn. Verder blijkt meer dan 80% van alle afgestudeerden van de lerarenopleidingen de mogelijkheid om bij te leren tijdens het werk een belangrijk aspect te vinden. Leidinggeven wordt door iets meer dan de helft van de afgestudeerden belangrijk gevonden. PABO'ers die binnen het onderwijs werkzaam zijn, blijken werken in teamverband vaker belangrijk te vinden dan andere HBO'ers.

Aspecten die de overgrote meerderheid van de groepen belangrijk vindt zijn: een goede sfeer, afwisseling en uitdaging. De afgestudeerden van de lerarenopleidingen die binnen het onderwijs werken, blijken vaker maatschappelijk nut belangrijk te vinden dan afgestudeerden van de lerarenopleidingen die buiten het onderwijs werken en de afgestudeerden van andere HBO opleidingen. Sociale status wordt door de minderheid van alle afgestudeerden belangrijk gevonden.

Afgestudeerden van de PABO en het NLO die binnen het onderwijs werkzaam zijn, blijken het vaker belangrijk te vinden om werk en gezinstaken te kunnen combineren dan zij, die buiten het onderwijs werkzaam zijn. Verder blijkt, dat vooral PABO'ers die binnen het onderwijs werken het belangrijk vinden om genoeg tijd te hebben voor vrijetijdsbesteding.

Tabel 4.5
Belang van aspecten van werk

% dat aspect (zeer) belangrijk vindt	PABO binnen %	NLO binnen %	PABO + NLO buiten %	Overig HBO %
autonomie	44	61	66	68
duidelijk gestructureerde werktaken	71	57	45	44
inbreng van eigen ideeën	95	88	88	91
baanzekerheid	78	75	69	65
carrièreperspectieven	42	52	55	63
hoog salaris	49	50	41	48
toepassing kennis en vaardigheden	93	88	78	84
mogelijkheden om bij te leren	91	81	85	86
leidinggeven	55	62	50	52
werken in teamverband	82	70	63	69
goede sfeer	98	98	95	97
afwisseling	98	85	91	93
uitdaging	91	76	84	88
maatschappelijk nut	86	83	75	63
sociale status	31	32	33	34
mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren	84	74	65	70
genoeg tijd voor vrijetijdsbesteding	95	84	82	81

In tabel 4.6 is net als in tabel 2.8 gepresenteerd in hoeverre men de aspecten, die men belangrijk vindt, **niet** heeft gerealiseerd. In de bespreking van de aspecten zullen alleen die aspecten genoemd worden, waarvan meer dan 10% van de afgestudeerden aangeeft dat ze het betreffende aspect wel belangrijk vinden, maar niet gerealiseerd hebben.

Afgestudeerden van de PABO die binnen het onderwijs werkzaam zijn, noemen 7 jaar na afstuderen vaak aspecten als zijnde belangrijk maar niet gerealiseerd: genoeg tijd voor vrijetijdsbesteding, carrièreperspectieven, hoog salaris en uitdaging. Afgestudeerden van de NLO die binnen het onderwijs werken, hebben nog vaker belangrijke aspecten niet gerealiseerd. Zij noemen namelijk vaak de volgende aspecten: carrièreperspectieven, mogelijkheden om bij te leren, hoog salaris, genoeg tijd voor vrijetijdsbesteding, inbreng van eigen ideeën, uitdaging en combineren van werk en gezin als die aspecten die belangrijk zijn maar die ze niet gerealiseerd hebben. Een vergelijking met recentere afgestudeerden (zie Tabel 2.8) laat zien, dat PABO'ers en NLO'ers die binnen het onderwijs werken vaker 'ontevreden' zijn over het aspect

uitdaging, maar minder vaak over hun baan zekerheid.

Ook andere HBO'ers noemen carrièreperspectieven, genoeg tijd voor de vrijetijdsbesteding, mogelijkheden om bij te leren, uitdaging en mogelijkheden om gezin en werk te combineren vaak als aspecten die ze belangrijk vinden maar niet hebben gerealiseerd.

Afgestudeerden van de PABO en het NLO die buiten het onderwijs werkzaam zijn noemen minder vaak dan hun collegae binnen het onderwijs voor hen belangrijke aspecten die zij niet hebben gerealiseerd. Met name wat betreft carrièreperspectieven, hoog salaris, uitdaging en genoeg tijd voor de vrijetijdsbesteding, zijn afgestudeerden van de PABO en het NLO die binnen het onderwijs werken vaker ontevreden. Verder vindt een redelijk groot deel van de NLO'ers die binnen het onderwijs werken, dat ze niet genoeg mogelijkheden hebben om bij te leren.

Tabel 4.6
Mate waarin de belangrijke aspecten van werk **niet** gerealiseerd zijn

% dat belangrijk aspect niet gerealiseerd heeft	PABO binnen %	NLO binnen %	PABO + NLO, buiten %	Overig HBO %
autonomie	0	3	1	5
duidelijk gestructureerde werktaken	4	6	10	6
inbreng van eigen ideeën	6	15	6	7
baanzekerheid	2	6	7	5
carrièreperspectieven	19	22	12	16
hoog salaris	15	18	7	8
toepassing kennis en vaardigheden	2	4	5	3
mogelijkheden om bij te leren	6	20	10	12
leidinggeven	9	8	7	9
werken in teamverband	-	6	3	4
goede sfeer	6	9	7	8
afwisseling	8	8	4	6
uitdaging	13	14	6	11
maatschappelijk nut	-	4	8	5
sociale status	4	3	2	2
mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren	6	14	10	10
genoeg tijd voor vrijetijdsbesteding	28	17	11	14

4.4 Kennis en vaardigheden huidige functie

In Tabel 4.7 wordt beschreven hoe afgestudeerden van lerarenopleidingen hun huidige functie beoordelen met betrekking tot het gebruik en de ontwikkeling van kennis en vaardigheden.

Minder dan de helft van alle afgestudeerden is van mening dat ze het werk beter zouden doen als ze additionele kennis en vaardigheden zouden bezitten. Bovendien vindt 72% van de PABO'ers die binnen het onderwijs werken dat de huidige functie hun voldoende ruimte biedt om de verworven kennis en vaardigheden te benutten. Afgestudeerden van het NLO die binnen het onderwijs werken, zijn daar iets minder positief over. Van de overige groepen is bijna driekwart van mening dat de huidige functie hen voldoende ruimte biedt om de verworven kennis en vaardigheden te benutten. Afgestudeerden van het NLO die binnen het onderwijs werken, zijn het minst positief in hun oordeel. Zij vinden het minst vaak dat zij voldoende ruimte hebben om kennis en vaardigheden te

benutten, dat zij voldoende mogelijkheden hebben om nieuwe kennis en vaardigheden te ontwikkelen en dat zij voldoende perspectief hebben om kennis en vaardigheden in toekomst te benutten. Blijkbaar hebben afgestudeerden van het NLO die binnen het onderwijs werken niet zo vaak de mogelijkheid om zich te ontwikkelen binnen hun functie. Afgestudeerden van de PABO die binnen het onderwijs werken, zijn aanmerkelijk positiever. Zij vinden veel vaker dan alle andere groepen, dat zij voldoende ruimte hebben om kennis en vaardigheden te benutten, dat zij voldoende mogelijkheden hebben om nieuwe kennis en vaardigheden te ontwikkelen en dat zij voldoende perspectief hebben om kennis en vaardigheden in toekomst te benutten. Wellicht biedt het basisonderwijs, waarbij men verschillende 'vakken' geeft aan één klas, meer ruimte en mogelijkheden om kennis en vaardigheden te benutten en te ontwikkelen dan het leraarschap in één vak op het voortgezet onderwijs.

Tabel 4.7
Kennis en vaardigheden huidige functie

	PABO binnen	NLO binnen	PABO + NLO buiten	Overig HBO
	%	%	%	%
Beter werken met additionele kennis en vaardigheden	46	43	49	47
Huidige functie biedt voldoende ruimte om kennis en vaardigheden te benutten	72	62	71	67
Huidige functie biedt voldoende mogelijkheden om nieuwe kennis en vaardigheden te ontwikkelen	80	54	76	67
Huidige functie biedt voldoende perspectief om kennis en vaardigheden in toekomst te benutten	71	50	63	61

4.5 Kenmerken van werk tijdens de loopbaan

Om meer inzicht te krijgen in de loopbaan van afgestudeerden van het HPO, wordt in Tabel 4.8 een vergelijking gemaakt tussen degenen die zeven jaar geleden zijn afgestudeerd en degenen die slechts anderhalf jaar zijn afgestudeerd. Beide groepen zijn ondervraagd in 1998. Het cohort HPO'ers 1,5 jaar na afstuderen, is dus niet dezelfde als het in hoofdstuk 2 beschreven cohort, maar betreft een meting één jaar eerder.

Uit tabel 4.8 blijkt, dat er in beide cohorten weinig afgestudeerden van de lerarenopleiding werkloos zijn. Degenen die anderhalf jaar geleden zijn afgestudeerd aan een HPO opleiding blijken veel vaker binnen het onderwijs te werken dan zij die 7 jaar geleden zijn afgestudeerd. Hieruit kan echter niet zonder meer geconcludeerd worden, dat afgestudeerden van de lerarenopleiding minder vaak in het onderwijs werken naarmate hun loopbaan vordert. Een deel van het verschil kan worden verklaard door de geleidelijke toename in het percentage afgestudeerden dat kort na afstuderen voor een baan binnen het onderwijs kiest (zie Figuur 3.1).

Tabel 4.8
Werk

	1,5 jaar na afstuderen %	7 jaar na afstuderen %
werkloze beroepsbevolking	4	2
werkzaam binnen onderwijs	77	54

Van de oudere cohorten, blijkt veruit de meerderheid een vaste aanstelling te hebben. HPO'ers die buiten het onderwijs werkzaam zijn, hebben echter 7 jaar na afstuderen iets minder vaak een vaste aanstelling dan de andere groepen.

Jongere HPO'ers blijken minder vaak een voltijds aanstelling te hebben dan HBO'ers van hetzelfde cohort. Voor het cohort dat 7 jaar geleden is afgestudeerd, geldt echter het omgekeerde: HPO'ers blijken dan vaker voltijds werken, terwijl andere HBO'ers juist vaker in deeltijd gaan werken. Mogelijk heeft dit te maken met de periode waarin men kinderen krijgt. HPO'ers zouden wellicht direct na afstuderen vaker kinderen kunnen krijgen, terwijl andere HBO'ers hier iets langer mee wachten. HPO'ers buiten het onderwijs werken minder vaak voltijds dan zij die binnen het onderwijs werken.

Net na afstuderen blijken HPO'ers die binnen het onderwijs werken per uur meer te verdienen dan andere HBO'ers. De uurlonen van oudere HPO'ers, die binnen het onderwijs werken, liggen daarentegen lager dan die van andere HBO'ers van hetzelfde cohort, en zelfs iets lager dan die van HPO'ers die buiten het onderwijs werken.

Tabel 4.9
Baankenmerken

	1,5 jaar na afstuderen			7 jaar na afstuderen		
	HPO Binnen onderwijs	HPO Buiten onderwijs	HBO	HPO Binnen onderwijs	HPO Buiten onderwijs	HBO
% vaste aanstelling	61	62	67	95	86	93
% voltijd aanstelling	63	62	79	72	64	66
bruto uurloon (in guldens)	25,08	25,33	23,59	29,11	30,15	30,95

4.6 Conclusie

Voor de meeste PABO'ers en NLO'ers die binnen het onderwijs werken blijkt er nauwelijks sprake te zijn van een loopbaan: zij blijven vaak op een functie op hetzelfde niveau zitten. De meerderheid is wel tevreden met hun functie. Gebrek aan carrièreperspectieven wordt echter relatief vaak genoemd als aspect dat men niet gerealiseerd heeft in het werk.

5 De Nederlandse lerarenopleiding in Europees perspectief

In de vorige hoofdstukken is informatie gepresenteerd over afgestudeerden van Nederlandse lerarenopleidingen. Om de Nederlandse lerarenopleidingen in breder perspectief te plaatsen, zal in dit hoofdstuk een vergelijking gemaakt worden met afgestudeerden van lerarenopleidingen uit andere Europese landen. Zo kan bekeken worden hoe afgestudeerden van Nederlandse lerarenopleidingen het doen ten opzichte van de andere Europese landen, bijvoorbeeld of ze juist vaker of minder vaak binnen het onderwijs werken, of ze vaker of minder een vaste aanstelling hebben, enz. In het kader van een onderzoeksproject onder afgestudeerden van het hoger onderwijs dat in elf Europese landen en Japan is uitgevoerd, zijn onder andere afgestudeerden van lerarenopleidingen ondervraagd. Het onderzoek is 3 jaar na het afstuderen afgenomen. Niet alle Europese landen komen overigens in dit hoofdstuk aan de orde. In Frankrijk heeft er bijvoorbeeld geen meting plaatsgevonden onder afgestudeerden van de lerarenopleiding. In Engeland was er geen informatie beschikbaar over de bedrijfstak en was dus niet duidelijk of men binnen dan wel buiten het onderwijs werkzaam was. De landen die uiteindelijk voor dit hoofdstuk zijn meegenomen, zijn: Italië, Spanje, Oostenrijk, Duitsland, Noorwegen en Finland. In elk van deze landen zijn die lerarenopleidingen geselecteerd die het meest voorkomen. In Italië, Spanje, Oostenrijk, Duitsland en Finland zijn dit lerarenopleidingen die aan de universiteit worden gegeven. In Nederland en Noorwegen betreft dit lerarenopleidingen, die niet aan de universiteit gegeven zijn. Het gaat respectievelijk om HBO opleidingen (PABO en NLO) en State College.

5.1 De lerarenopleidingen in Nederland en in andere Europese landen

In Tabel 5.1 is te zien, dat degenen die een lerarenopleiding in Nederland voltooid hebben, 3 jaar na hun afstuderen, bijna net zo vaak binnen als buiten het onderwijs werken. Ook in veel andere Europese landen werken veel personen die een lerarenopleiding hebben voltooid, buiten het onderwijs. In Spanje bijvoorbeeld, werkt zelfs maar 31% van degenen met een lerarenopleiding binnen het onderwijs. Alleen in Finland blijkt de meerderheid van degenen met een lerarenopleiding binnen het onderwijs te werken.

Verder is in de tabel te zien, dat het in Nederland, Oostenrijk en Noorwegen nogal uitzonderlijk is om binnen het onderwijs te werken zonder een lerarenopleiding gevolgd te hebben, terwijl dat in de andere Europese landen vaker voorkomt. In Italië en Duitsland blijkt een redelijk groot deel bijvoorbeeld met een letterenopleiding binnen het onderwijs te werken.

Tabel 5.1
De lerarenopleiding en werk

	NL %	Italië %	Spanje %	Oosten- rijk %	Duits- land %	Noor- wegen %	Finland %
Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs	52	51	31	43	53	39	74
Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs	48	49	69	57	47	61	26
N (=100%)	400	77	287	294	170	417	402
Andere opleiding, werkt binnen onderwijs	1	6	11	2	9	2	14
Andere opleiding, werkt buiten onderwijs	99	94	90	98	91	98	86
N (=100%)	1494	3025	863	1932	1614	1509	449

Redenen om buiten het onderwijs te werken

In Tabel 5.2 worden de redenen waarom afgestudeerden een baan buiten de onderwijssector hebben gezocht, gepresenteerd. In de meerderheid van de Europese landen (Spanje en Finland uitgezonderd) heeft meer dan een derde van de afgestudeerden met een lerarenopleiding die buiten het onderwijs werken, een baan gekozen die volgens hen zelf goed past bij de gevolgde lerarenopleiding. In Noorwegen heeft zelfs 85% een goed passende baan gevonden buiten de onderwijssector. In Finland echter, blijkt niemand van de afgestudeerden die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werkt, een baan te hebben die naar eigen zeggen goed past bij de opleiding. In Finland blijkt echter veruit het grootste deel binnen het onderwijs te werken. Een andere bevinding is dat in bijna alle hier gepresenteerde landen een groot aantal afgestudeerden die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werkt als reden geeft dat ze geen betere baan konden vinden. Noorwegen vormt hierop een uitzondering, daar heeft slechts 3% geen betere baan kunnen vinden. Redenen zoals het werk biedt meer werkzekerheid, is interessanter, geeft de mogelijkheid om in deeltijd of onder flexibelere werktijden te werken en betere carrièremogelijkheden worden vaak genoemd. Opnieuw vormen de Noorse afgestudeerden een uitzondering. In Spanje, Oostenrijk, Duitsland en Finland worden verder voorkeur voor de eigen regio en een betere combinatie van werk en gezin vaak genoemd als reden om buiten het onderwijs te gaan werken.

Tabel 5.2
Redenen om buiten het onderwijs te gaan werken

	NL %	Italië %	Spanje %	Oosten- rijk %	Duits- land %	Noor- wegen %	Finland %
Baan past goed bij mijn opleiding	36	36	12	41	36	85	0
Geen betere baan kunnen vinden	20	43	50	18	31	3	15

Tabel 5.2 (vervolg)
Redenen om buiten het onderwijs te gaan werken*

	NL %	Italië %	Spanje %	Oosten- rijk %	Duits- land %	Noor- wegen %	Finland %
Betere carrière- mogelijkheden	17	11	5	15	24	5	15
Werk liever buiten vakgebied	7	4	2	4	8	2	46
Promotie naar baan buiten vakgebied	2	0	0	2	2	0	5
Hoger salaris	7	11	7	13	8	3	15
Meer werkzekerheid	15	18	33	9	10	1	26
Interessanter	23	14	21	17	26	6	51
Deeltijdbaan of flexibelere werktijden	15	32	24	23	31	6	26
Voorkeur voor deze regio	13	7	36	20	26	5	28
Betere combinatie werk en gezin	8	11	26	14	16	4	28
Nooit baan binnen vakgebied verwacht	7	4	14	10	8	1	26
Anders	18	11	7	11	13	3	13

* Alleen voor afgestudeerden die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werken.

Demografische gegevens

Uit Tabel 5.3 blijkt, dat in Nederland en in de andere Europese landen het merendeel van de afgestudeerden van de lerarenopleiding vrouw is. Ook van degenen die binnen het onderwijs werken maar die een andere opleiding hebben gevolgd dan de lerarenopleiding, is de meerderheid in de hier gepresenteerde Europese landen, van het vrouwelijke geslacht.

Verhoudingsgewijs, werken er in Nederland meer vrouwen met een lerarenopleiding binnen het onderwijs dan buiten het onderwijs. Ook in Italië en in Duitsland is dit het geval. In de andere gepresenteerde Europese landen zijn het evenveel of juist meer vrouwen die een lerarenopleiding hebben gevolgd en daarna buiten het onderwijs gaan werken.

Tabel 5.3
Geslacht

% Vrouw	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs %	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs %	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs %	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs %
Nederland	81	72	-*	51
Italië	90	79	80	51
Spanje	73	73	47	55
Oostenrijk	71	74	56	44
Duitsland	79	71	72	36
Noorwegen	79	88	89	63
Finland	80	84	55	47

* Te weinig waarnemingen.

Tabel 5.4 laat zien dat Nederlandse en Spaanse afgestudeerden van de lerarenopleidingen over het algemeen iets jonger zijn dan de afgestudeerden uit andere Europese landen. Nederlandse afgestudeerden die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werken, zijn iets ouder dan de Nederlandse afgestudeerden die geen lerarenopleiding hebben gevolgd. Zij komen qua leeftijd overeen met de leeftijd van afgestudeerden van andere Europese landen.

Tabel 5.4
Gemiddelde leeftijd*

	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs
Nederland	26	28	-**	25
Italië	30	28	28	27
Spanje	25	23	25	25
Oostenrijk	28	29	31	28
Duitsland	27	28	27	28
Noorwegen	28	28	29	28
Finland	29	33	29	28

* Dit betreft de leeftijd 3 jaar na afstuderen.

** Te weinig waarnemingen.

5.2 Kenmerken van werk

Zoekduur en aantal werkgevers

Uit Tabel 5.5 blijkt dat de afgestudeerden van een lerarenopleiding in Nederland en Oostenrijk binnen een aantal maanden een eerste baan vindt (of dat nu buiten of binnen de onderwijssector is). In Noorwegen blijken afgestudeerden zelfs binnen een maand een eerste baan te vinden. In Italië doen afgestudeerden van de lerarenopleiding er gemiddeld negen maanden over om een baan te vinden. In Spanje duurt het zelfs langer dan een jaar om een baan binnen dan wel buiten het onderwijs te vinden.

Tabel 5.5
Gemiddelde zoekduur (in maanden)

	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs
Nederland	3	3	-	2
Italië	9	9	8	7
Spanje	13	13	14	10
Oostenrijk	2	3	2	4
Duitsland	5	5	4	3
Noorwegen	1	0	1	1
Finland	2	6	4	4

* Te weinig waarnemingen.

Tabel 5.6 geeft weer dat afgestudeerden van lerarenopleidingen, of ze nu binnen dan wel buiten de onderwijssector werken, in alle hier gepresenteerde landen gemiddeld 2 à 3 werkgevers hebben gehad gedurende de drie jaar na hun afstuderen.

Tabel 5.6
Gemiddeld aantal werkgevers 3 jaar na afstuderen

	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs
Nederland	3	3	-	3
Italië	2	3	3	3
Spanje	2	3	3	2
Oostenrijk	2	3	2	2
Duitsland	2	3	3	2
Noorwegen	2	2	2	2
Finland	2	2	2	4

* Te weinig waarnemingen.

Bruto uurloon (in euro's)

De uurlonen die in Tabel 5.7 zijn weergegeven, kunnen moeilijk tussen de landen vergeleken worden, omdat de koopkracht niet in ieder land hetzelfde is en omdat het in sommige landen gaat om afgestudeerden van een universitaire lerarenopleiding, terwijl het in andere landen (Nederland en Noorwegen) niet om universitair afgestudeerden gaat. Wel kunnen de uurlonen binnen een land vergeleken worden.

In tegenstelling tot in Nederland liggen de uurlonen van afgestudeerden van de lerarenopleiding in veel Europese landen hoger dan de lonen van de afgestudeerden van de lerarenopleiding die buiten het onderwijs werken en dan de lonen van andere afgestudeerden: in Oostenrijk bijvoorbeeld verdienen afgestudeerden van de lerarenopleiding die binnen het onderwijs werken 17,54 euro, terwijl afgestudeerden van de lerarenopleiding die buiten het onderwijs werken slechts 14,33 euro en andere afgestudeerden slechts 14,06 euro verdienen.

Tabel 5.7
Uurloon (in Euro's)

	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs
Nederland	11,86	12,92	-*	12,48
Italië	15,62	8,75	10,70	10,06
Spanje	8,38	6,13	11,10	7,67
Oostenrijk	17,54	14,33	18,12	14,06
Duitsland	20,94	21,24	21,32	18,62
Noorwegen	15,58	14,13	15,66	15,86
Finland	-	-	-	-

* Te weinig waarnemingen.

** Geen gegevens beschikbaar.

Contract

Uit Tabel 5.8 blijkt, dat afgestudeerden die binnen het onderwijs werken in Nederland en in Noorwegen meer uren werken in hun hoofdfunctie dan in de meeste andere Europese landen het geval is. In andere Europese landen, blijkt men binnen het onderwijs over het algemeen een contract te hebben voor minder uren dan buiten het onderwijs. Vanwege hun kortere werkweek, blijken degenen die binnen het onderwijs werkzaam zijn, ondanks hun hogere uurloon, in totaal vaak niet meer te verdienen dan andere afgestudeerden.

Wordt er gekeken naar het totaal aantal uren werkzaam, dat wil zeggen inclusief overuren en nevenfuncties, dan blijken de afgestudeerden binnen het onderwijs in de meeste Europese landen, behalve Spanje en Italië, rond de 40 uur te werken.

Tabel 5.8
Aantal uren werkzaam

	Aantal uren werkzaam	Leraren- opleiding, werkt binnen onderwijs	Leraren- opleiding, werkt buiten onderwijs	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs
Nederland	Hoofdfunctie	34	33	**	37
	Totaal	40	37	**	41
Italië	Hoofdfunctie	23	31	19	36
	Totaal	31	36	25	42
Spanje	Hoofdfunctie	28	31	27	36
	Totaal	35	38	39	43
Oostenrijk	Hoofdfunctie	27	33	28	38
	Totaal	39	41	40	48
Duitsland	Hoofdfunctie	24	32	24	37
	Totaal	38	39	39	47
Noorwegen	Hoofdfunctie	35	35	32	35
	Totaal	40	39	39	40

* Dat wil zeggen inclusief overuren en nevenfuncties.

** Te weinig waarnemingen.

In Tabel 5.9 is weergegeven hoeveel van de afgestudeerde leraren een vaste aanstelling hebben. Daaruit blijkt, dat leraren in Nederland het vaakst een vaste aanstelling te hebben, vervolgens komt Noorwegen en op de derde plaats staat

Duitsland. In Nederland hebben de afgestudeerden van de lerarenopleiding die binnen het onderwijs werken, ongeveer even vaak een vaste aanstelling als afgestudeerden van andere opleidingen die buiten het onderwijs werken. In de meeste andere Europese landen is dit echter niet het geval. In Spanje heeft slechts 29% van degenen die een lerarenopleiding hebben gevolgd en binnen de onderwijssector werken een vaste aanstelling tegenover 74% van de afgestudeerden die een andere opleiding hebben gedaan en buiten het onderwijs werken. Ook Oostenrijkse leraren blijken slechts in 44% van de gevallen een vaste aanstelling te hebben, terwijl dit 74% is bij degenen, die met een andere opleiding buiten het onderwijs werken. Afgestudeerden, die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werken, hebben echter in de meeste landen minder vaak een vaste aanstelling dan degenen die binnen het onderwijs werken. Voor een vaste aanstelling is het alleen in Oostenrijk en Noorwegen rendabeler om met een lerarenopleiding buiten het onderwijs te gaan werken.

In de meeste hier weergegeven Europese landen hebben afgestudeerden die met een lerarenopleiding binnen het onderwijs werken, vaker een vaste aanstelling dan degenen die zonder lerarenopleiding binnen het onderwijs werken. In Oostenrijk echter blijken degenen die met een andere opleiding binnen het onderwijs werken, juist vaker een vaste aanstelling hebben dan degenen die met een lerarenopleiding binnen het onderwijs werken. In Finland en Spanje maakt het voor een vaste aanstelling niet uit of leraren nu wel of niet een specifieke lerarenopleiding hebben gevolgd.

Tabel 5.9
Vaste aanstelling

	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs %	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs %	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs %	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs %
Nederland	85	79	*	84
Italië	68	52	42	74
Spanje	29	17	29	57
Oostenrijk	44	72	59	74
Duitsland	70	59	63	73
Noorwegen	79	86	56	87
Finland	59	51	59	54

* Te weinig waarnemingen.

Tabel 5.10 geeft de tevredenheid met de huidige functie weer. Oostenrijkse leraren blijken het vaakst tevreden te zijn over hun huidige functie, terwijl Duitse leraren het minst vaak tevreden zijn over de huidige functie. Nederlandse leraren nemen een tussenpositie in. Een interessant gegeven is dat de tabel laat zien dat leraren vaker tevreden zijn over hun huidige functie dan andere afgestudeerden die buiten het onderwijs werkzaam zijn, terwijl uit eerdere tabellen in dit hoofdstuk bleek dat de leraren lagere inkomens, contracten voor minder uur en vaker tijdelijke aanstellingen hebben dan degenen die anders zijn opgeleid en buiten het onderwijs werken.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat degenen die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werken in alle hier gepresenteerde landen, behalve in Nederland en Finland, ook minder vaak tevreden zijn met hun functie dan degenen die met een lerarenopleiding binnen het onderwijs werken.

Tabel 5.10
Tevredenheid met huidige functie

% (zeer) tevreden	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs %	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs %	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs %	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs %
Nederland	73	64	-	71
Italië	68	48	58	51
Spanje	83	51	73	54
Oostenrijk	85	60	83	69
Duitsland	65	46	59	65
Noorwegen	75	80	69	76
Finland	80	76	88	70

* Te weinig waarnemingen.

5.3 Werkaspecten

In Tabel 5.11 wordt weergegeven welk belang er in de verschillende Europese landen wordt gehecht aan hoog salaris, baan zekerheid, carrièreperspectieven en combinatie van werk en gezin. Hierbij is geen onderscheid gemaakt naar opleiding, maar alleen naar werk binnen het onderwijs en werk buiten het onderwijs. De bevindingen laten inderdaad verschillen zien tussen hen die binnen het onderwijs werken en hen die buiten het onderwijs werken. Afgestudeerden die in het onderwijs werken in de hier gepresenteerde landen, blijken baan zekerheid en combineren van werk en gezin vaker belangrijk te vinden dan afgestudeerden die buiten de onderwijssector werken. Het omgekeerde patroon geldt voor de aspecten hoog salaris en carrièreperspectieven. Degenen die buiten het onderwijs werken, vinden namelijk hoog salaris en carrièreperspectieven vaker belangrijk dan leraren die in de onderwijssector werken. Finland is daarop overigens een uitzondering.

Tabel 5.11
Belang dat gehecht wordt aan verschillende aspecten van werk

		Hoog salaris %	Baan- zekerheid %	Carrière perspec- tieven %	Combineren werk en gezin %
Nederland	binnen onderwijs	46	79	44	83
	buiten onderwijs	53	67	70	60
Italië	binnen onderwijs	50	79	60	82
	buiten onderwijs	58	68	73	78
Spanje	binnen onderwijs	64	96	85	79
	buiten onderwijs	69	91	87	78
Oostenrijk	binnen onderwijs	44	87	36	74
	buiten onderwijs	58	67	65	57
Duitsland	binnen onderwijs	45	87	26	78
	buiten onderwijs	58	74	60	53
Noorwegen	binnen onderwijs	64	90	33	87
	buiten onderwijs	65	82	54	78
Finland	binnen onderwijs	77	89	35	53
	buiten onderwijs	75	77	65	51

In Tabel 5.12 worden net als in tabel 2.8 en 4.6 wederom de aspecten gepresenteerd die afgestudeerden weliswaar belangrijk vinden, maar **niet** in hun werk hebben

gerealiseerd. Hoog salaris wordt in Nederland in vergelijking met de andere Europese landen, het minst vaak genoemd als zijnde belangrijk en niet gerealiseerd. Dit geldt zowel voor afgestudeerden die binnen de onderwijssector als die buiten de onderwijssector werkzaam zijn. Ook het aspect baanzekerheid wordt door Nederlandse afgestudeerden het minst vaak genoemd. De Noorse afgestudeerden komen daarin overeen met de Nederlandse afgestudeerden. Afgestudeerden uit de andere Europese landen noemen baanzekerheid aanzienlijk vaker als belangrijk aspect dat zij niet hebben gerealiseerd in hun werk. Carrièreperspectieven wordt door de afgestudeerden uit alle hier gepresenteerde landen relatief vaak genoemd als een aspect dat belangrijk maar niet gerealiseerd is. In Nederland, Italië en Finland wordt dit aspect vaker niet gerealiseerd door afgestudeerden die binnen de onderwijssector werken dan door afgestudeerden die buiten de onderwijssector werken. Het omgekeerde is het geval in landen als Spanje en Duitsland. In Oostenrijk en Noorwegen is er wat dit aspect betreft geen verschil tussen degenen die in de onderwijssector werken en degenen die buiten de onderwijssector werken. Het aspect combineren van werk en gezin wordt in Nederland en Italië door afgestudeerden die binnen de onderwijssector werken vaker niet gerealiseerd dan door afgestudeerden die buiten de onderwijssector werken. In de overige gepresenteerde landen is het omgekeerde het geval. Daar zijn het namelijk de afgestudeerden die buiten de onderwijssector werken die het combineren van werk en gezin minder vaak gerealiseerd hebben dan leraren die werken in het onderwijs. Al met al blijken de Nederlandse afgestudeerden van de lerarenopleidingen die binnen het onderwijs werken vaker tevreden te zijn met salaris en baanzekerheid in vergelijking tot hun Europese collegae. Wat betreft carrièreperspectieven en combineren van werk en gezin, zijn ze echter ongeveer even vaak ontevreden.

Tabel 5.12
Mate waarin belangrijke aspecten van werk **niet** gerealiseerd zijn

		Hoog salaris %	Baan- zekerheid %	Carrière perspec- tieven %	Combineren werk en gezin %
Nederland	binnen onderwijs	10	3	17	14
	buiten onderwijs	8	5	10	8
Italië	binnen onderwijs	29	29	33	8
	buiten onderwijs	22	15	18	1
Spanje	binnen onderwijs	12	14	13	8
	buiten onderwijs	13	12	16	15
Oostenrijk	binnen onderwijs	15	19	20	4
	buiten onderwijs	16	13	21	18
Duitsland	binnen onderwijs	13	20	12	9
	buiten onderwijs	17	17	18	19
Noorwegen	binnen onderwijs	40	8	14	4
	buiten onderwijs	26	4	14	9
Finland	binnen onderwijs	24	23	21	10
	buiten onderwijs	21	19	16	13

5.4 Voorbereiding van opleiding op werk

Uit Tabel 5.13 blijkt, dat Finland, Nederland en Spanje het beste scoren op de vraag of de lerarenopleidingen hen goed heeft voorbereid op het werk binnen het onderwijs. In Italië is minder dan de helft van de afgestudeerden van mening dat de voorbereiding van de lerarenopleiding nuttig is voor het werk binnen het onderwijs. Duitse afgestudeerden

zijn zelfs zeer slecht te spreken over de nuttige voorbereiding die de opleiding zou moeten bieden voor het werk. Een opvallende bevinding is dat afgestudeerden die met een andere opleiding in Spanje, Noorwegen en Finland binnen het onderwijs zijn gaan werken, zeer vaak van mening zijn dat hun opleiding hun goed heeft voorbereid op het werk.

In Nederland, Italië, Spanje en Finland blijken degenen die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs zijn gaan werken, de opleiding minder vaak nuttig te vinden voor hun huidige werk dan degenen die binnen het onderwijs werken. Voor landen als Duitsland en Noorwegen blijken juist degenen die met een lerarenopleiding buiten het onderwijs werken, vaker te vinden dat de opleiding nuttig was als voorbereiding op hun huidige werk dan degenen die binnen het onderwijs werken.

Tabel 5.13
Nut van de opleiding als voorbereiding op werk

% (zeer) nuttig	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs %	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs %	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs %	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs %
Nederland	78	51	-*	66
Italië	45	41	54	46
Spanje	74	44	76	52
Oostenrijk	51	51	47	55
Duitsland	16	43	18	47
Noorwegen	69	81	77	78
Finland	87	77	84	75

* Te weinig waarnemingen.

In Tabel 5.14 wordt gepresenteerd in hoeverre afgestudeerden de kennis en vaardigheden die ze tijdens de opleiding hebben verworven ook gebruiken in hun huidige functie. De bevindingen laten zien dat Finse leraren die in het onderwijs werken het meest positief zijn over het gebruik van kennis en vaardigheden. Daarna volgen de Noorse en de Oostenrijkse leraren die in het onderwijs zitten. Nederlandse afgestudeerden, die met een lerarenopleiding binnen het onderwijs werken, staan op de vierde plaats: zij zijn dus redelijk positief over het gebruik van hun kennis en vaardigheden in hun werk. Duitse leraren zijn opnieuw het meest kritisch over de door hun gevolgde opleiding.

Vergelijken we de afgestudeerden van de lerarenopleiding die binnen het onderwijs werken met de afgestudeerden die buiten de onderwijssector terecht zijn gekomen, dan zijn het de Duitse en de Noorse afgestudeerden van lerarenopleidingen die buiten het onderwijs werken die vaker aangeven dat ze de verworven kennis en vaardigheden in hun functie gebruiken dan de afgestudeerden van de lerarenopleiding die binnen het onderwijs werken. Dit in tegenstelling tot de andere hier gepresenteerde landen. Om de kennis en vaardigheden die men in de opleiding heeft opgedaan, kunnen afgestudeerden van de lerarenopleidingen dus beter binnen het onderwijs dan buiten het onderwijs werken. In Italië en Duitsland zijn de afgestudeerden die een andere opleiding dan een lerarenopleiding hebben gevolgd en binnen de onderwijssector werken,

overigens positiever over de verworven kennis en vaardigheden die ze gebruiken dan afgestudeerden van lerarenopleidingen die in het onderwijs werken. Dit toont aan, dat andere opleidingen ook goed kunnen voorbereiden op het werk binnen het onderwijs.

Tabel 5.14
Gebruik van kennis en vaardigheden, opgedaan in de opleiding

	Lerarenopleiding, werkt binnen onderwijs %	Lerarenopleiding, werkt buiten onderwijs %	Andere opleiding, werkt binnen onderwijs %	Andere opleiding, werkt buiten onderwijs %
Nederland	63	36	*	49
Italië	54	41	67	48
Spanje	65	37	60	47
Oostenrijk	69	47	54	54
Duitsland	21	42	30	46
Noorwegen	74	82	71	72
Finland	83	65	71	68

* Te weinig waarnemingen.

5.5 Conclusie

In vergelijking tot andere Europese landen blijken afgestudeerden van de lerarenopleidingen die binnen het onderwijs werken het in Nederland niet slecht te doen: Nederlandse HPO'ers die binnen het onderwijs werken hebben vaker een vaste baan en een voltijdsaanstelling dan hun collegae in andere Europese landen. Verder wijkt hun inkomen wijkt niet veel af van dat van andere HBO'ers. Dit in tegenstelling tot sommige andere Europese afgestudeerden van de lerarenopleiding, die binnen het onderwijs werken, die een stuk minder verdienen dan andere HBO'ers. In veel Europese landen blijkt net als in Nederland een groot deel van de afgestudeerden met een lerarenopleiding buiten het onderwijs te gaan werken, onder andere vanwege meer werkzekerheid, interessanter werk, deeltijd of flexibelere werktijden en betere carrièremogelijkheden buiten het onderwijs. Wel blijkt het in sommige landen vaker gebruikelijk te zijn, dat afgestudeerden die geen specifieke lerarenopleiding hebben gevolgd, voor de klas staan.

Referenties

Allen, J.P. en L.M. Smit (1999), *Na(ar) de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 1998*, Ministerie van OC&W, Den Haag.

Bal, J.M. en J.F.M. de Jonge (1994), *Wie gaat er in het onderwijs werken?*, Research voor Beleid, Leiden.

Hoffius, Pameijer en Vriend (1995), *Arbeidsmarktpositie en mobiliteit van PABO-afgestudeerden*, B & A, Den Haag.

Linden, A.S.R. van der en R.K.W. van der Velden (1998), *Na de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 1997*, Ministerie van OC&W, Den Haag.

Luijten, M.C.G., J.E. Marinus en J.M. Bal (1995), *Wie gaat er in het onderwijs?*, Research voor Beleid, Leiden.

Ramaekers, G.W.M. en T.G. Huijgen (2000), *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs. HBO-Monitor 1999*, HBO-Raad, Den Haag.

ROA (1999), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2004*, Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Maastricht.

Sennema, E.J. (1990), *Wie gaat er in het onderwijs werken?*, Research voor Beleid, Leiden.

Vriend, Hoffius (1993), *Mobiliteit van PABO-afgestudeerden*, B & A, Den Haag.

Bijlage A. Deelname en respons

Tabel A1:
Overzicht dataverzameling

	HPO		ULO	
Aangeschreven	5.419		156	
Onbestelbaar retour	178	(3%)	10	(6%)
Schriftelijk respons	2.019	(37%)	53	(34%)
Telefonisch respons	589	(11%)	13	(8%)
Geen contact tot stand gekomen	2.473	(46%)	64	(41%)
Overig	160	(3%)	16	(10%)

Tabel A2:
Ongewogen en gewogen aantal respondenten HPO en ULO per cluster van vakken

Cluster	Ongewogen	Gewogen
Leraar basis-/speciaalonderwijs	1.362	6.658
Leraar VO taal 1-vak (2e gr)	290	932
Leraar VO maatschappij 1-vak (2e gr)	433	1.407
Leraar VO expressie 1-vak (2e gr)	110	445
Leraar VO taal (1e gr)	44	122
Leraar VO maatschappij (1e gr)	28	71
Leraar VO lichamelijke oefening (1e gr)	113	464
Leraar VO exact (1e/2e gr)	184	474
Algemene beroepenvariant Onderwijs	44	286
Leraaropl. taal	31	31
Leraaropl. maatschappij	19	19
Leraaropl. exact	15	15

Tabel A3:
Ongewogen en gewogen aantal respondenten HPO per vak

Vakken	Ongewogen	Gewogen
Leraar basis-/speciaalonderwijs	1.362	6.658
Duits (1e gr/2e gr)	43	128
Engels (1e gr/2e gr)	83	283
Frans (1e gr/2e gr)	53	130
Nederlands (1e/2e gr)	130	447
Aardrijkskunde (1e gr/2e gr)	55	185
Algemene economie (1e gr/2e gr)	30	112
Bedrijfsconomie (1e gr/2e gr)	65	241
Geschiedenis (1e gr/2e gr)	93	378
Godsdienst (1e gr/2e gr)	27	64
Maatschappijleer (1e gr/2e gr)	50	111
Pedagogiek (2e gr)	44	113
Techniek (2e gr)	28	68
Verzorging/gezondheidskunde (2e gr)	47	156
Biologie (1e gr/2e gr)	72	200
Wiskunde (1e/2e gr)	73	176
Handvaardigheid (2e gr)	40	152
Tekenen (2e gr)	58	270
Lichamelijke oefening (1e gr)	130	464

Bijlage B. Opleidingenclassificatie hoger pedagogisch onderwijs

HBO Leraar basis-/speciaalonderwijs

Leraar basisonderwijs
Leraar basisonderwijs Montessori
Pabo Rotterdam
Pabo Den Haag
Pabo Dordrecht
Pabo Emmen
Pabo Groningen
Pabo Mariënborg
Pabo Nijmegen
Pabo Arnhem
Pabo Oegstgeest

HBO leraar vo taal 1-vak (2e gr.)

Leraar vo Arabisch (2e gr.)
Leraar vo Duits (2e gr.)
Leraar vo Engels (2e gr.)
Leraar vo Frans (2e gr.)
Leraar vo Nederlands (2e gr.)
Leraar vo Spaans (2e gr.)
Leraar vo Turks (2e gr.)

HBO leraar vo maatschappij 1-vak (2e gr.)

Leraar vo aardrijkskunde (2e gr.)
Leraar vo algemene economie (2e gr.)
Leraar vo bedrijfseconomie (2e gr.)
Leraar vo geschiedenis (2e gr.)
Leraar vo godsdienst (2e gr.)
Leraar vo maatschappijleer (2e gr.)
Leraar vo omgangskunde (2e gr.)
Leraar vo pedagogiek (2e gr.)
Leraar vo techniek (2e gr.)
Leraar vo verzorging/gezondheidskunde (2e gr.)
Leraar vo verzorging/huishoudkunde (2e gr.)

HBO leraar vo expressie 1-vak (2e gr.)

Leraar vo handvaardigheid (2e gr.)
Leraar vo tekenen (2e gr.)
Leraar vo textiele werkvormen (2e gr.)

HBO leraar vo taal (1e gr.)

Leraar vo Duits (1e gr.)
Leraar vo Engels (1e gr.)

Leraar vo Frans (1e gr.)
Leraar vo Nederlands (1e gr.)
Leraar vo Turks (1e gr.)

HBO leraar vo maatschappij (1e gr.)

Leraar vo maatschappij (1e gr.)
Leraar vo aardrijkskunde (1e gr.)
Leraar vo algemene economie (1e gr.)
Leraar vo bedrijfseconomie (1e gr.)
Leraar vo geschiedenis (1e gr.)
Leraar vo godsdienst (1e gr.)
Leraar vo maatschappijleer (1e gr.)

HBO leraar vo lichamelijke oefening (1e gr.)

HBO leraar vo exact (1e/2e gr.)

HBO leraar vo exact (2e gr.)
Leraar vo biologie (2e gr.)
Leraar vo natuurkunde (2e gr.)
Leraar vo scheikunde (2e gr.)
Leraar vo wiskunde (2e gr.)
Bedrijfs­wiskunde
Leraar vo techniek (2e gr.)
HBO leraar vo exact (1e gr.)
Leraar vo biologie (1e gr.)
Leraar vo natuurkunde (1e gr.)
Leraar vo wiskunde (1e gr.)

HBO Algemene beroepenvariant Onderwijs

Algemene beroepenvariant Godsdienst (2e gr.)
Algemene beroepenvariant Pedagogiek
Algemene beroepenvariant Hogere kaderopleiding pedagogiek